

Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela s osvrtom na aferu "Spice"

Pavić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:115940>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Studentica:

Lucija Pavić

Naslov diplomskog rada:

**Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela s osvrtom na
 aferu “Spice”**

Kolegij:

KAZNENO PRAVO

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Sunčana Roksandić

ZAGREB, 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Pavić, izjavljujem da je moj diplomski rad pod nazivom “Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela s osvrtom na aferu Spice” izvorni rezultat mojega rada te da se u njegovoj izradi nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

18. prosinca 2022. godine

Lucija Pavić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PRAVNA OSOBA I KAZNENA ODGOVORNOST PRAVNE OSOBE.....	2
2.1.Povijesni pregled.....	3
2.2.Teorije kaznene odgovornosti pravne osobe.....	4
2.2.1. Načelo krivnje.....	4
2.2.2. Izvođenje krivnje pravne osobe iz krivnje određenih fizičkih osoba.....	6
2.2.3. Autonomna odgovornost pravne osobe.....	8
2.3.Objektivna i subjektivna odgovornost	9
3. ODGOVORNA OSOBA U PRAVNOJ OSOBI.....	11
4. REGULACIJA I RAZVOJ KAZNE NE ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	12
4.1.Kazneni postupak prema pravnim osobama.....	12
4.1.1. Predstavnik i branitelj pravne osobe.....	16
4.1.2. Sankcije za pravne osobe.....	21
4.2. Zašto je donesen Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.....	24
4.2.1. Europska regulacija odgovornosti.....	28
4.3. Statistika kaznene odgovornosti od 2005. godine do danas.....	31
5. AFERA „SPICE“.....	35
6. ZAKLJUČAK.....	45
7. LITERATURA.....	46

1. UVOD

Kada promišljamo o temi odgovornosti za kaznena djela prije svega pomislimo na utvrđivanje odgovornost fizičkih osoba, posebice iz razloga što je jedno od temeljnih načela kaznenog prava načelo krivnje. Isto je prije svega karakteristično upravo fizičkim osobama. No, tema ovog rada nisu fizičke nego pravne osobe i njihova kaznena odgovornost. Uvođenje njihove odgovornosti nije bio nimalo jednostavan zadatak. Kada postoji duga tradicija ukorijenjenosti pretpostavaka i promišljanja o kaznenom pravu promijene nikada nisu lake. Promjene u društvu i pojava sve većeg broja pravnih osoba uvjetovale su razvoj novih pravnih instituta. Tako je i u pogledu pravnih osoba kao pojava entiteta novijeg vremena bilo potrebno razviti sustav pravnih normi koje će regulirati njihov status, od njihova postanka i uređenja pa do njihove kaznene odgovornosti. Kao polazište promjena pravni sustavi morali modificirati svoja shvaćanja o tome tko se može pojaviti kao subjekt, odnosno odgovorna osoba u kaznenom pravu. S obzirom da zadržavanje shvaćanja da to mogu biti samo fizičke osobe više nije bilo održivo, uvođenjem pravnih osoba kao subjekata otvorila su se mnoga pitanja. Prvo i osnovo trebalo je ponuditi rješenje problemu temelja kaznene odgovornosti pravnih osoba. S obzirom na kompleksnost tog pitanja razvilo se više teorija koje nude različite odgovore o kojima će biti više rečeno u nastavku rada. Kako je pravnim osobama bila priznata stranačka sposobnost, sljedeći problem koji je valjalo riješiti bilo je pitanje njihove procesne sposobnosti. Također trebalo se pozabaviti i sankcijama, naročito sankcijama koje bi bile ekvivalentne kazni zatvora za fizičke osobe, te odrediti mjeru kazni koja bi bila dovoljno visoka da odvraća pravne osobe od počinjenja kaznenih djela. Već iz ovih par rečenica jasnija postaje slika svih prepreka koje su zakonodavci morali prijeći kada su se odlučili za uvođenje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela u svoje sustave. Međutim bitno je naglasiti da nisu svi pravni sustavi uveli kaznenu odgovornost pravnih osoba, neki od njih zadržali su se na prekršajnoj odgovornosti ili građansko i upravnoj odgovornosti, a kaznenu odgovornost su zadržali samo za fizičke osobe.

Cilj ovog rada je dati odgovore na postavljena pitanja, te nastojat približit institut odgovornosti pravnih osoba kroz njegov prikaz kako u našem sustavu tako i sustavu međunarodnog i europskog prava te dati svoju analizu slučaja „Spice“.

2. PRAVNA OSOBA I KAZNENA ODGOVORNOST PRAVNE OSOBE

Uvođenje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela predstavljalo je znatnu novinu u pravnom sustavu Republike Hrvatske. Do donošenja Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela 2003. godine, nije postojala osnova na temelju kojeg bi pravne osobe mogle biti pozvane na kaznenu odgovornost. Uvođenjem zakona „kaznena odgovornost u užem smislu (odgovornost za kaznena djela) koja je dotad bila pridržana isključivo za fizičke osobe, proširena je i na pravne osobe, entitete kojima je pravni poredak priznao pravnu osobnost.“¹ Više je razloga koje možemo navesti kao odgovor na pitanje zašto je zakon donesen od kojih su najznačajniji zahtjevi Europske Unije za usklađivanjem hrvatskog pravnog sustava sa europskom stečevinom. Potpisivanjem ugovora o Stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji hrvatski zakonodavac preuzeo je obvezu reformiranja svog zakonodavstva, što se naročito oćrtalo na području kaznenog prava i postupka.² Prije nego krenemo u analizu samog instituta i njegovih osobitosti smatram da je, radi boljeg razumijevanja ovog rada i materije bitno da se vratimo na sami početak te prikazemo njegov povijesni razvoj i temelje postanka.

2.1. POVIJESNI PREGLED

Premda naznake kaznene odgovornosti pravnih osoba, iako se one tada nisu tako nazivale, vidimo već i u plemenskim zajednicama, za shvaćanje instituta najdalje što ćemo u ovom radu ići je Rim i njegovo pravo. Jedno od osnovnih načela rimskog prava „societas delinquere non potest“ (lat. pravna osoba ne može poćiniti kazneno djelo) u samom je startu postavilo temelje promišljanja o institutu pravne osobe i njezine kaznene odgovornosti tadašnjeg vremena. „Iako kaznene odgovornosti pravnih osoba nije bilo, općenito se smatralo da pravna osoba ima određene atribute koji se inaće mogu pripisati samo fizićkim osobama.“³ Karakteristićno je i to da je Rim poznao različite oblike pravnih osoba te ih ovisno o njihovim karakteristikama dijelio na korporacije i fundacije, a možda još znaćajnija podjela

¹ Derenćinović, D.; Novosel, D., Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela – prolazne diećie bolesti ili (ne)rješiva kvadratura kruga?, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 19(2012), 2; str.1

² Ibid., str. 2

³ Savić, Vanja – Ivan, Razumjeti kaznenu odgovornost pravnih osoba, Pravni fakultet, Zagreb 2013., str 12.

na universitates personarum i universitates rerum⁴. Na državu su također gledali kao na pravnu osobu, a njena djelovanja kao iure imperii djeluju i danas kada je riječ o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba. „Unatoč tome što su universitas imali pravnu osobnost, njihovo djelovanje je bilo ograničeno isključivo na djelovanje fizičkih osoba koji su bili „glas“ tih umjetnih tvorevina... Pravne osobe nisu mogle izražavati svoju volju, jer kako bi fiktivna tvorevina uopće mogla imati volju?; tako da se već u samim počecima razvoja pravnih osoba počelo razvijati ono što poznajemo i danas: predstavnik pravne osobe i unutrašnji akt pravne osobe (pravna osoba ima prava i dužnosti ali ne i volju).“⁵ U širokom opsegu rimskog prava nailazilo se na određena promišljanja o tome da pravne osobe trebaju biti subjekti kaznenog prava, no prethodno navedeno načelo ipak je zadržalo svoj primat. Kao što ćemo vidjeti u sljedećim dijelovima ovog rada, načelo societas delinquere non potest dugo se vremena zadržalo u kontinentalno europskim državama, što samo po sebi potvrđuje njegov utjecaj i važnost.

Drugu etapu povijesti koju valja navesti je Drugi svjetski rat i događanja na međunarodnoj kaznenopravnoj sceni nakon njega. Naime nakon rata mnogim je direktorima i odgovornim osobama u pravnoj osobi suđeno za kaznena djela počinjena tokom rata, a na taj način posredno je suđeno i samim pravnim osobama na čijem su čelu bili. Mnogi smatraju da su time stvoreni temelji za formiranje i uvođenje instituta kaznene odgovornosti pravnih osoba. Naposljetku osvrnut ćemo se na povijesni pregled instituta kaznene odgovornosti pravnih osoba u hrvatskom pravu. Kao što je već rečeno tek donošenjem Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela uvedena je njihova kaznena odgovornost, što ne znači da prije njega ne nailazimo na začetke tog instituta. „Naznake odgovornosti pravne osobe za kaznena djela u hrvatskom pravnom poretku vide se već od Krivičnog zakonika iz 1947. kada je Hrvatska bila još u sastavu Jugoslavije.“⁶ Također uz Krivični zakon na snazi je bio i Osnovni zakon o prekršajima koji je predviđao prekršajnu

⁴ Universitas personarum - korporacije - udruživanje fizičkih osoba radi određene svrhe time da tako organizirana ukupnost tih osoba postaje samostalni pravni subjekt različit od svojih članova i nezavisan od njihove promjene; članovi korporacije mogu biti u pravnom odnosu i sklapati pravne poslove sa samom korporacijom. Universitas rerum – zavodi i zaklade - supstrat pravne osobe je imovina, a ne udruženje fizičkih osoba - ovdje imovina, namijenjena određenoj svrsi, postaje pravna osoba (npr. bolnica).

[https://enciklopedija.fandom.com/bs/wiki/Pravne_\(juristi%C4%8Dke\)_osobe/_Rimsko_pravo](https://enciklopedija.fandom.com/bs/wiki/Pravne_(juristi%C4%8Dke)_osobe/_Rimsko_pravo), pristupljeno 15.11.2022.

⁵ Savić, op. cit., str 13.

⁶ Gliha, D., Temelji kaznenog postupka protiv pravnih osoba te položaj i uloga predstavnika pravne osobe, Pravnik, 48, 1 (96), 2014., str. 50.

odgovornost pravnih osoba. „Prema tim propisima, odgovornost pravnih osoba izvodila se iz odgovornosti pojedinih rukovodnih fizičkih osoba (direktora)“.⁷ Dakle već tada naziremo model izvedene odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. Nešto bliže današnjem uređenju bila je odgovornost pravnih osoba za privredne prijestupe koji su se smatrali vrstom sui generis kažnjivih djela.⁸ Iako su prvotno privredni prijestupi zamišljeni kao kaznena djela, ostali su zasebna kategorija za koju su pravne osobe mogle odgovarati pored prekršaja. U prilog tome govori činjenica da je Zakon o privrednim prijestupima 2002. godine stavljen izvan snage Zakonom o prekršajima.⁹ Novina koju uvodi Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela je prvenstveno ta da pravne osobe uvodi kao subjekte u sustav kaznene odgovornosti koji je do tada bi rezerviran isključivo za fizičke osobe. Nastavno na to, „Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela prvi put će dovesti pravne osobe pred sud kao okrivljenike kojima će se u kaznenom postupku utvrđivati odgovornost i izricati kazna zbog počinjenog kaznenog djela... dok se do sada radilo o prekršajnoj i prijestupnoj odgovornosti o kojoj su odlučivali trgovački i prekršajni sudovi“.¹⁰ Znači uvođenjem zakona provodi se kazneni postupak pred kaznenim sudovima a njegova specifičnost je to što „za kazneno djelo pravne osobe i odgovorne osobe provest će se jedinstveni postupak i donijeti jedna presuda.“¹¹

2.2. TEORIJE ODGOVORNOSTI PRAVNE OSOBE

2.2.1. NAČELO KRIVNJE

U suvremenim zakonodavstvima iskristalizirale su se tri glavne teorije odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. To su : objektivna odgovornost, izvedena odgovornost i autonomna odgovornost pravnih osoba. Najveći kamen spoticanja instituta odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela predstavlja temeljno načelo kako hrvatskog tako i načelo većine europskih zemalja kaznenog prava a to je načelo

⁷ Derenčinović, D.; Novosel, D., op. cit. str. 3

⁸ Gliha, D., loc.cit.

⁹ Zakon o prekršajima (Narodne novine 88/2002)

¹⁰ Đurđević, Z., Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 10, br. 2/2003; str.720.

¹¹ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (Narodne novine 151/03, 110/07, 45/11, 143/12, 114/22, u daljnjem tekstu: ZOPOKD).

krivnje. Načelo krivnje definirano je Kaznenim zakonom te glasi „nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo.“¹² „U kaznenopravnom smislu krivnja se može definirati kao subjektivni odnos počinitelja prema kaznenom djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor. Ona obuhvaća različite situacije psihičkog odnosa prema djelu – od njegovog htjenja do ravnodušnosti ili lakomislenosti u pogledu nastupanja posljedice.“¹³ Dakle „Kazneni zakonik Republike Hrvatske polazi od individualne kaznene odgovornosti i kažnjivosti fizičkih osoba, dok su pravne osobe isključene iz kaznenopravnog sustava prema načelu *societas delinquere non potest*. Radnju kaznenog djela može počinuti samo pojedinac, subjektivni elementi krivnje mogu se utvrđivati samo kod fizičke osobe i samo se njoj mogu izreći kaznenopravne sankcije. Pravne osobe ne mogu počinuti kazneno djelo jer ne raspolažu sviješću i voljom u smislu psihičkih sposobnosti čovjeka.“¹⁴ No kao što smo već rekli načelo da pravna osoba ne može počinuti kazneno djelo u praksi se sve više napušta. Pravo je „živući element“ i ne možemo negirati njegovu potrebu da se mijenja i prilagođava vremenu i novitetima koji dolaze. Tako se u praksi pokazao sve veći broj gospodarskih kaznenih djela koja su posljedica djelovanja pravnih osoba, a ne pojedinih osoba zaposlenih u pravnim osobama. Primjerice u 2021. godini¹⁵ najzastupljenija kaznena djela počinjena od strane pravnih osoba bila su upravo ona protiv gospodarstva. Od ukupno 653 prijavljene pravne osobe – počinitelja kaznenih djela, čak 53,1% njih prijavljeno je upravo zbog počinjenja pojedinog oblika kaznenog djela protiv gospodarstva. U odnosu na broj optuženih pravnih osoba, kojih je u 2021. godini bilo 73, udio optuženih za gospodarska kaznena djela iznosio je 72,6%. Naposljetku od 39 pravnih osoba koje su proglašene odgovornima, njih 69,2% proglašene su odgovornima za gospodarska kaznena djela. Također sve veći broj pravnih osoba i njihovo sudjelovanje u skoro svim grana trgovine, gospodarstva i sl. rezultira njihovim preuzimanjem obaveza i pružanjem istih, stoga u situacijama kada ne bi postojao adekvatan odgovor država na njihova protupravna djelovanja došlo bi kako do izigravanja povjerenja građana i korisnika tako i do velike nesigurnosti u poslovanju. Iako postoje drugi oblici

¹² Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21), čl.4

¹³ Horvatić Ž., Derenčinović D., Cvitanović L., Kazneno pravo, Opći dio II., Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, 2017., str 68.

¹⁴ Đurđević Z., op. cit., str.719.

¹⁵ Finzir, Gordana; Đikanović, Vesna; Vlačević, Mario, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Pravne osobe počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2021, Zagreb, 5. travnja 2022.

kaznjavanja, npr.- građanskopravni i upravnopravni, stava sam da stigma koju kaznenopravne sankcije povlače za sobom je puno učinkovitija u sprječavanju i upozoravanju adresata pravnih normi. Kako u svakom institutu tako i u ovom nailazimo na iznimke, ovisno o vrsti pravne osobe koja je u pitanju. Naime „potpuno isključenje kaznene odgovornosti propisano je za Republiku Hrvatsku kao pravnu osobu“.¹⁶ Smisao takvog rješenja je izbjegavanje situacije u kojoj bi država kažnjavala samu sebe. Ograničeno odgovaraju pak jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.¹⁷ One odgovaraju samo za kaznena djela koja nisu počinjena u izvršavanju javnih ovlasti tj. u djelovanju *iure imperii*, njihova odgovornost će biti isključena. „Pored toga, jedinicama lokalne i (područne) regionalne samouprave se ne može izreći kazna ukidanja pravne osobe. Što se tiče kazne ukidanja pravne osobe, jednako vrijedi i za političke stranke.“¹⁸ Uz navedeno, iznimke postoje u još par slučajeva. Naime, pravne su osobe društvene tvorevine kojima je pravni poredak priznao pravnu sposobnost, odnosno koje mogu biti nositelji prava i obveza. Uz njih u našem sustavu postoje društvene tvorevine kojima pravni poredak nije priznao pravnu osobnost, a to su : tajno društvo, ortakluk i udruga koja nema svojstvo pravne osobe.¹⁹ S obzirom da nemaju pravnu osobnost Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela se na njih ne primjenjuje, te će odgovarati samo one fizičke osobe koje se smatraju odgovornim osobama. Ovdje valja navesti još i preddruštvo²⁰ koje je prethodnik trgovačkog društva i kao takvo nema pravnu osobnost pa ni kaznenu sposobnost, ali nakon osnivanja može odgovarati za kaznena djela preddruštva ako je riječ o trajnom kaznenom djelu ili kaznenom djelu s iterativnom strukturom. Zakon također propisuje i „prestane li pravna osoba postojati prije nego je okončan kazneni postupak, novčana kazna, sigurnosne mjere, javno objavljivanje presude, oduzimanje imovinske koristi i oduzimanje predmeta mogu se izreći pravnoj osobi koja je njezin sveopći pravni sljednik. Dok će se pravna osoba u stečaju kaznit za kaznena djela počinjena prije pokretanja ili tijekom postupka stečaja.“²¹

¹⁶ čl.6, st 1., t.2., ZOPOKD

¹⁷ Đurđević Z., op. cit., str.752.

¹⁸ Gliha D., op. cit. str. 53.

¹⁹ Zakon o udruagama (Narodne novine 74/14, 70/17, 98/19), čl. 1., st. 3.

²⁰ Đurđević Z., loc. cit.

²¹ čl. 7., st.1., st. 3. ZOPOKD

2.2.2. IZVOĐENJE KRIVNJE PRAVNE OSOBE IZ KRIVNJE ODREĐENIH FIZIČKIH OSOBA

U ovoj fazi rada bilo je bitno osvrnuti se na načelo krivnje. Ono, predstavlja glavni izazov u uvođenju instituta odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. Upravo zbog toga razvile su se brojne teorije odgovornosti čija su uporišta, kao što ćemo vidjeti doista različita, a sve kako bi se teorijski opravdalo uvođenje krivnje za pravne osobe. Prvo ćemo se osvrnuti na izvedenu odgovornost pravne osobe, koja je prihvaćena i u sustavu Republike Hrvatske. U ovoj teoriji nastoji se dovesti u vezu fizičku osobu i pravnu osobu, te kroz taj odnos i dalje zadržati načelo krivnje kao jedno od temeljnih postulata kaznenog postupka.

Osnovni princip izvedene odgovornosti glasi: „izvedena odgovornost postoji ako se odgovornost pravne osobe ustanovljuje tako da joj se uračunava ponašanje odnosno odgovornost njezinih organa ili odgovornih osoba. Organi i odgovorne osobe u pravnoj osobi su fizičke osobe čiju je odgovornost moguće utvrditi kao individualnu kaznenu odgovornost odnosno krivnju, a onda se ta odgovornost pripisuje pravnoj osobi u kojoj fizička osoba djeluje. Pretpostavka uračunavanja ponašanja fizičke osobe pravnoj osobi jest utvrđivanje veze između ponašanja fizičke osobe i pravne osobe.“²² Ovaj model izvedene odgovornosti naziva se teorija identifikacije. „Prema njoj se tzv. mozgovi, tj. direktori i druge fizičke osobe u pravnoj osobi koje imaju mogućnost donositi ključne odluke za pravnu osobu, identificiraju s pravnom osobom pa se njihove radnje poduzete za račun pravne osobe smatraju radnjama same osobe.“²³ Dakle iz navedenog proizlazi da se po teoriji identifikacije odgovorna osoba u pravnoj osobi ne smatra predstavnikom pravne osobe nego se poistovjećuje sa pravnom osobom. Zahvaljujući navedenom modelu pravna osoba može se kazniti ne samo za kaznena djela koja se temelje na objektivnoj odgovornosti, nego i za kaznena djela za koja se traži dokaz krivnje. Uz sve pozitivne strane ovog modela, uviđamo veliko ograničenje koje ono samo sebi postavlja, a to je da pravne osobe mogu odgovarati za kaznena djela samo rukovodećih osoba, a u većim trgovačkim društvima i korporacijama teže je

²² Đurđević, Z.; op. cit. 740.

²³ Novoselec, P.; Bojanić, I., Opći dio kaznenog prava, četvrto izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet 2013., str: 497

identificirati pojedinačno odgovornu osobu jer struktura takvih entiteta omogućava raspodjelu rukovodećih poslova na više osoba i razina.

Ovdje na scenu stupa drugi model izvedene odgovornosti a to je vikarijski model. „Vikarijska odgovornost prihvatljivija je barem na moralnom nivou, jer sve (ili barem većinu) zaposlenika veže uz odgovornost pravne osobe, pa su na neki način svi dionici zajedničke odgovornosti.“²⁴ Dakle kao što vidimo vikarijski model pruža mogućnost utemeljenja odgovornosti pravne osobe znatno šire nego model identifikacije, odnosno krug mogućih počinitelja koji mogu prenijeti odgovornost na pravnu osobu je širi. Za ovaj model odgovornosti opredijelio se i hrvatski zakonodavac što proizlazi iz čl.4. Zakona.²⁵ No, bitno je napomenuti da pravna osoba neće odgovarati za kazneno djelo baš svake osobe zaposlene unutar nje. Da bi pravna osoba bila kazneno odgovorna, fizička osoba mora postupati u izvršenju radnji iz područja djelovanja pravne osobe, te u ime ili u korist pravne osobe. Modifikacije vikarijskog modela predstavljat će dugoročan kriminalno politički cilj radi bolje primjene ovog zakona.

2.2.3. AUTONOMNA ODGOVORNOST PRAVNE OSOBE

Prema Saviću, a pozivajući se na Đurđević, „upravo zbog toga što struktura i organizacija pravne osobe (podjela posla, funkcionalna decentralizacija i diferencijacija ovlasti) onemogućuju dokazivanje svih potrebnih elemenata krivnje odnosno kažnjivosti jednog pojedinca; za ovakvu odgovornost se u literaturi uvriježio pojam organizirane neodgovornosti. Naime, autonomna kaznena odgovornost otklanja te poteškoće pri utvrđivanju krivnje pravne osobe, jer nije ovisna o postojanju krivnje fizičke osobe.“²⁶ “Pravna osoba će se kazniti zato što nije nešto dobro organizirala, pa je uslijed tog propusta kazneno djelo počinjeno, ili pak zbog toga što je došlo do više ili manje ozbiljnih propusta u vođenju nadzora nad radom pravne osobe. Kod autonomne odgovornosti izlazi se iz okvira koje poznaje klasično kazneno pravo i zahtjeva se formiranje posebne kaznenopravne

²⁴ Savić, V.I., op. cit. str: 29.

²⁵ Čl. 4., ZOPOKD - Odgovorna osoba u smislu ovoga Zakona je fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe.

²⁶ Đurđević, Z., Komentar zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine, Zagreb, 2005., str. 10.

kategorije samo za pravne osobe.²⁷ Razvidno je da se ova teorija odmiče od koncepta izvedene odgovornosti pravnih osoba jer pravne osobe odgovaraju za kaznena djela neovisno o ponašanju njezinog pojedinog člana ili organa. Pravna osoba u ovom je slučaju prosuđena kao zasebni entitet različit od zbroja pojedinaca koji za nju rade, odnosno nije bitna veza između radnje fizičke osobe i radnje pravne osobe. „Kod autonomne odgovornosti pravna se osoba promatra kao cjelina, a njezini organi su samo dijelovi te cjeline. Nije dozvoljeno promatrati organe kao pravnu osobu ili pak manifestacije organa kao manifestacije volje pravne osobe.“²⁸ Temeljno obilježje ove odgovornosti je kažnjavanje zbog propusta što znači da će se pravna osoba kazniti ako je zbog loše organizacije ili nadzora došlo do propusta te je uslijed njega kazneno djelo počinjeno. Slično kao i kod izvedene odgovornosti pravnih osoba i ovdje nailazimo na više oblika autonomne odgovornosti.

No, za potrebe ovog rada spomenut ćemo model agregacije i model korporativne ignoracije. Model agregacije pojavljuje se više kao idejno rješenje²⁹ a puno rjeđe kao model koji ima uporište u zakonima. „Prema tome modelu odgovornost pravnih osoba temelji se na atribuciji svih objektivnih (*actus reus*) i subjektivnih (*mens rea*) elemenata protupravnih radnji svih fizičkih osoba čije je djelovanje bilo suuzročno nastupanju posljedice.“³⁰ Ovaj model pruža rješenje problemu kada nije moguće identificirati odgovornu osobu u pravnoj osobi. Također bitno je napomenuti da će se po ovom modelu pravna osoba smatrati odgovornom jer ju karakterizira kolektivna svijest odnosno znanje o kaznenom djelu.

Drugi model, model korporativne agregacije Derenčinović objašnjava na način da „odgovornost pravne osobe se ne izvodi iz identifikacije pravnih osoba s vodećim odgovornim osobama, već na propustu pravne osobe da, na temelju obvezujućeg naloga suda donesenog u postupku povodom kaznenog djela, provede interni postupak i ustanovi disciplinsku odgovornost fizičke osobe te provede mjere osiguranja da se spriječe buduće povrede.“³¹ Njezin nedostatak ogleda se u tome što nedovoljno jasno određuje koje to mjere pravna osoba mora poduzeti. Iako vidimo

²⁷ Savić, Vanja- Ivan, Koncept autonomne odgovornosti pravne osobe i njegova primjena u kaznenom pravu, id., Zagreb, 2013., str. 43.

²⁸ Savić, V.I., op. cit. str.41.

²⁹ ibid. str. 43.

³⁰ Derenčinović, D., Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2(2002),12;str. 9.

³¹ ibid.

da svaka od ovih teorija i modela ima i pozitivne i negativne strane, promišljanja i stavovi određenog zakonodavca su ti koji će presuditi u odabiru metode. Hoće li se koja metoda nametnuti kao praktičnija od druge može pokazati samo praksa i vrijeme.

2.3.OBJEKTIVNA I SUBJEKTIVNA ODGOVORNOST PRAVNE OSOBE

Vidimo da se u međunarodnom i usporednom kaznenom pravu odgovornost pravnih osoba nastoji opravdati nizom teorijskih konstrukcija. Uz gore navedene osvrnut ćemo se još i na temelje odgovornosti, a to su objektivna i subjektivna odgovornost. „Kada se radi o sustavima anglosaksonskog pravnog kruga, bliže su modelu odgovornosti zbog prouzrokovanja posljedice (objektivna odgovornost), dok većina kontinentalnih pravnih sustava, zbog duboke ukorijenjenosti različitih oblika načela krivnje u kaznenopravnom sustavu, odgovornost pravne osobe nastoji utemeljiti na krivnji fizičke (odgovorne) osobe za počinjeno kazneno djelo.“³² Naime, kod objektivne odgovornosti bitno je da je nastupila posljedica, dok je kod subjektivne odgovornosti bitan odnos počinitelja prema kaznenom djelu. U našem je pravu odgovornost na temelju krivnje pravilo dok je objektivna odgovornost izuzetak. Npr., pravila objektivne odgovornosti primjenjuju se na štete od opasne stvari i djelatnosti (čl. 1045. st. 3. ZOO-a) te na štete u drugim slučajevima propisanim zakonom (čl. 1045. st. 4. ZOO-a).³³ Koje su to stvari i djelatnosti opasne, Zakon o obveznim odnosima nije definirao, već je to pitanje prepustio sudskoj praksi i pravnoj teoriji. O objektivnoj odgovornosti radi se kada pravo ne traži ništa drugo nego zadovoljenje određenih činjenica, a te činjenice su nastupanje posljedice. Subjektivna odgovornost pak s druge strane egzistira u koheziji s elementom krivnje. Ako nema krivnje, nema ni kaznene odgovornosti a utvrditi krivnju jedno je od glavnih pitanja i kaznenog i građanskog postupka. Subjektivna odgovornost pravne osobe postoji kada se utvrđuje subjektivni odnos počinitelja prema djelu. Kod ove vrste odgovornosti postoji bitna razlika između izvedene i autonomne odgovornosti. „U slučaju subjektivne izvedene odgovornosti utvrđuje se krivnja pojedinca koji je počinio kazneno djelo, dakle njegov psihički odnos prema djelu

³² Ibid., str. 8.

³³ Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21)

kroz elemente svijesti i volje, te se oblik krivnje koji se utvrdi kod individualnog počinitelja, dakle namjera ili nehaj, pripisuju pravnoj osobi.“³⁴ „Kod ove odgovornosti pravna osoba odgovara zbog subjektivnog elementa protupravnosti koji se pronalazi u nekom od onih zaposlenika kojima je povjereno obavljanje poslova u pravnoj osobi, a oni to čine za korist pravne osobe ili svojom radnjom propuštaju učiniti nešto što su bili dužni učiniti.“³⁵ Kada govorimo o subjektivnoj autonomnoj odgovornosti govorimo o sasvim novom pogledu na pravnu osobu gdje se ona prosuđuje kao zaista individualan subjekt do te mjere da se može smatrati bićem koje samostalno postoji, djeluje i odgovara u kaznenom postupku. Oni se temelje na novokonstruiranim elementima subjektivne odgovornosti utemeljenim na ponašanju pravne osobe. „Jedna od njih je grupni duh ili kriminalni stav pravne osobe odnosno kultura korporacije prema kojoj duh, stav ili ozračje koje vlada u pravnoj osobi podržava ili potiče kriminalitet.“³⁶ Postojanje kulture koja tolerira kršenje zakona dovoljna je za utemeljenje odgovornosti. Ovakav model koliko god idejno zvuči primamljivim ostavlja otvorena neka pitanja poput, koje kriterije koristiti pri određivanju odgovornosti pravne osobe? Sam koncept teorije ukazuje koliko ga je teško primijeniti u praksi pa ga stoga danas možemo pronaći u Austrijskom zakonu koji predstavlja iznimku u europskoj pravnoj stečevini.

3. ODGOVORNA OSOBA U PRAVNOJ OSOBI

U hrvatskom zakonodavstvu isključivo krivnja odgovorne osobe, i to krivnja kao ukupnost svijesti o djelu i svijesti o protupravnosti, može predstavljati temelj odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. Kada govorimo o odgovornoj osobi unutar prave osobe prvo što nam pada na pamet su osobe na upravljačkim pozicijama poput direktora, predsjednika upravnog vijeća, nadzornog odbora i slično. Prema Roksandić i Bilić³⁷, jasno je da će za gospodarska kaznena djela ponajprije odgovarati odgovorna osoba, iako često zakonski opis djela glasi „tko“. No, kao što ćemo vidjeti naš zakon pojam odgovorne osobe širi i na one kojima je povjereno obavljanje poslova

³⁴ Đurđević. Z., op. cit., str. 744.

³⁵ Savić, V.I., op. cit., str. 71.

³⁶ Ibid.

³⁷ S. Roksandić Vidlička, A. Bilić: Zloupotreba povjerenja u gospodarskom poslovanju s posebnim osvrtom na kaznenu odgovornost članova uprave, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 2/2017, str. 617-650.

iz područja djelovanja pravne osobe.³⁸ Kazneni zakon sam definira pojam odgovorne osobe u svom čl. 87. st. 6. Odgovorna je osoba fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je izričito ili stvarno povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe ili državnih tijela ili tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.³⁹ Naime „u hrvatskom kaznenom pravu navedeni je koncept “vodeće osobe” relativiziran time što je poslovodstvenoj funkciji kao kriteriju utvrđivanja pojma odgovorne osobe pridodana i tzv. povjerena funkcija (model delegacije).“⁴⁰ Npr. kako ističu Roksandić i Bilić, mogući počinitelj kaznenog djela zloporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju (čl. 246. KZ-a) dakle mora: imati dužnost zaštite tuđih imovinskih interesa; imovinski interesi moraju proizlaziti iz gospodarske djelatnosti i dužnost zaštite tuđih interesa mora se temeljiti na jednom od četiriju zakonom predviđena izvora. Osobe bez tih svojstava mogle bi nastupiti samo kao poticatelji ili pomagači.⁴¹ Četiri izvora o kojima je ovdje riječ su : zakon, odluka uprave ili sudbene vlasti, pravni posao i odnos povjerenja. Na samom početku određenja odgovorne osobe važno je utvrditi tko je doista počinio inkriminirajuću radnju ili propuštanje. Ako je riječ o osobi koja vodi poslove, automatski je određena odgovorna osoba, no ako je riječ o osobi kojoj je odgovorna povjerila obavljanje poslova moguće je da je odgovorna upravo ta osoba ili da su odgovorne obje. „Bit je u tome da osoba koja vodi poslove ne mora biti, a najčešće i nije, onaj tko neposredno obavlja neki posao, ali organizira njegovo obavljanje, odlučuje kome će to povjeriti, naređuje drugima što da rade i daje im za to potrebne upute te nadzire kako obavljaju povjereni im posao.“⁴² Zbog toga je bitno uvijek poći od osobe koja vodi poslove pravne osobe kod utvrđenja odgovorne osobe. Također, valja napomenuti da u modelu izvedene odgovornosti pravne osobe, ona se kod organa upravljanja većih pravnih osoba neće temeljiti na odgovornosti npr. više članova uprave već na krivnji jedne od tih osoba. To će biti ona koja je određena kao prva među jednakima. No, ako je u donošenju odluke koja u svojoj suštini predstavlja počinjenje kaznenog djela sudjelovalo više članova kolegijalnog tijela s

³⁸ ZOPOKD

³⁹ Rooksandić Vidlička S., Bilić, A., op.cit. str. 619.

⁴⁰ Derenčinović, D., Sedam pitanja u vezi s utvrđivanjem pojma "odgovorne osobe" u hrvatskom kaznenom pravu i sudskoj praksi, id., Pravo i porezi, 12(2003), 9; str.5.

⁴¹ Rooksandić Vidlička S., op.cit. str. 623. Također v. Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Cvitanović et.al. Posebni dio Kaznenog prava, str. 355-366.

⁴² Barbić, J., Osobe koje vode poslove kao odgovorne osobe i određenje predstavnika pravne osobe po Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.10 2/2003; str.782.

obzirom na to da ni građansko ni kazneno pravo ne poznaju kolektivnu odgovornost⁴³, za svakog od članova kolegijalnog tijela individualno se mora preispitati jesu li ispunjene pretpostavke za odgovornost u odnosu na određeno kazneno djelo. Ako uzmemo za primjer kazneno djelo zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju „preduvjet je kaznene odgovornosti da je član kolegijalnog tijela povrijedio svoje dužnosti djelovati s pozornošću urednog i savjesnog gospodarstvenika (čl. 252. st. 1. ZTD-a).“⁴⁴ Zaključno, uvijek je potrebno utvrditi pojedinačno odgovornu fizičku osobu. Postoje i slučajevi kada je npr., statutom društva kao odgovorna određena osoba koja zbog posla koji obavlja ubiti ne može biti odgovorna ili da se statutom unaprijed nastoji odrediti odgovorna osoba samo kako bi se prikrila osoba koja je uistinu odgovorna. Stoga „sud u svakom pojedinom slučaju mora utvrditi odgovornu osobu, i to na temelju okolnosti kao što su organizacija pravne osobe, struktura donošenja odluka te vrsta i težina počinjenog kaznenog djela.“⁴⁵ Jedno od pitanja koje možemo postaviti u ovom djelu rada je, može li se uvažiti obrana odgovorne osobe prema kojoj je ona postupala po nalogu druge odgovorne osobe? Iako Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela ne govori ništa o tome možemo posegnuti i za Prekršajnim zakonom. On daje odgovor da se odgovorna osoba može osloboditi kaznene odgovornosti samo ako su kumulativno ispunjena dva uvjeta, da je odgovorna osoba postupila po naredbi druge odgovorne osobe i da je poduzela sve potrebne radnje radi sprječavanja ostvarenja posljedica počinjenog prekršaja.⁴⁶ „Ovaj je institut neodređen ne navodi se, primjerice, koje sve radnje bi odgovorna osoba morala poduzeti da spriječi ostvarenje prekršaja te bi ga kroz sudsku praksu trebalo restriktivno tumačiti.“⁴⁷ No, odgovore na ta pitanja ipak valja potražiti u Zakonu o trgovačkim društvima i ovlastima koje odgovorna osoba ima u primjeni načela ponašanja dobrog gospodarstvenika.⁴⁸ „Da bismo znali za što možemo goniti odgovornu osobu, moramo znati i koja su prava i dužnosti te osobe kada ustanovimo može li se uopće smatrati odgovornom.“⁴⁹ Kao još jednu zanimljivost odgovorne osobe navest ćemo i to da ona ne mora nužno biti zaposlena u pravnoj osobi iako će u pravilu biti. S obzirom da odgovorna može biti i ona osoba kojoj je povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe, odgovorna osobe može

⁴³ Rooksandić Vidlička S., op.cit. str. 637.

⁴⁴ Ibid. str. 638.

⁴⁵ Derenčinović, D., id., op. cit., str. 4

⁴⁶ Prekršajni zakon (Narodne novine 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)

⁴⁷ Derenčinović, D., id., op. cit., str. 8

⁴⁸ Rooksandić Vidlička S., op.cit. str. 355- 357.

⁴⁹ Ibid. str. 619.

biti i prokurist odnosno fizička osoba kojoj trgovačko društvo može u trgovačkoj punomoći dati ovlast za zastupanje. No da ne bi bilo zabune, to ne znači da će svaki punomoćnik pravne osobe automatski biti i odgovorna osoba. Bitno je da obavlja poslove vezane uz vođenje poduzeća.

4. REGULACIJA KAZNE NE ODGOVORNOSTI PRAVNE OSOBE U HRVATSKOJ

4.1. KAZNENI POSTUPAK PREMA PRAVNIM OSOBAMA

Postavlja se pitanje je li za odgovornost pravne osobe dovoljno utvrditi krivnju odgovorne osobe u formalnom ili materijalnom smislu. U formalnom je smislu kriva osoba za koju je to utvrđeno pravomoćnom odlukom suda, dok je u materijalnom smislu kriva i ona odgovorna osoba čija je krivnja utvrđena u postupku ali u pogledu koje nije donesena sudska odluka kojom se odgovorna osoba proglašava krivom. Mi prihvaćamo potonje shvaćanje. U samom startu bitno je napomenuti da će pravna osoba odgovarati za kazneno djelo odgovorne osobe samo ukoliko je kaznenim djelom povrijeđena neka dužnost pravne osobe ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu korist za sebe ili drugoga. „*A contrario*, u situacijama u kojima je djelovanjem odgovorne osobe koje *per se* sadrži propisana obilježja prekršaja, pravna osoba na bilo koji način oštećena, ona se ne bi mogla smatrati odgovornom za taj prekršaj“.⁵⁰

U pravilu za kazneno djelo pravne i odgovorne osobe provest će se jedinstveni postupak i donijeti jedna presuda. Naravno postoje izuzetci kada se zbog pravnih ili stvarnih razloga, npr. smrti, raspravne nesposobnost, imuniteta i sličnog protiv odgovorne osobe ne može pokrenuti i voditi postupak. U tom slučaju on će započeti samo protiv pravne osobe.⁵¹ Ratio legis ovih iznimaka je u tome da iako postoje razlozi koji isključuju odgovornost odgovorne osobe za kazneno djelo da se na odgovornost svejedno pozove pravna osoba. U suprotnom u praksi bi se pojavili primjeri kaznenih djela za koja nitko ne odgovara i za koja izostaje kazneni progon. Iako je ova odredba unesena u naš pravni sustav to ne znači da se on temelji na autonomnoj teoriji odgovornosti.

Poseban je slučaj kada odgovorna osoba uopće nije poznata. „Čak i tada je mogući kazneni progon protiv pravne osobe ako postoji osnovana sumnja da je određena fizička

⁵⁰ Derenčinović, D., id., op. cit., str. 11.

⁵¹ Čl. 23., ZOPOKD

osoba počinila kazneno djelo, kojim je povrijeđena neka dužnost pravne osobe ili je pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga, a ona se ne može identificirati.“⁵² S druge strane, moguće je da unatoč ispunjenju svih potrebnih pretpostavki pravna osoba ostane pošteđena progona. To je moguće u situaciji ako nema imovine ili je ona neznatna tj. nedovoljna niti da se pokriju troškovi postupka ili ako se protiv nje vodi stečajni postupak.⁵³ O tome odlučuje državni odvjetnik rješenjem kojim odbacuje kaznenu prijavu ili odustaje od kaznenog progona prema načelu svrhovitosti. Osim toga, pravna osoba može izbjeći sankcije ako prijavi kazneno djelo odgovorne osobe prije nego se ona otkrije ili se sazna da je djelo otkriveno. Tada je sud može osloboditi kazne.⁵⁴ Što se tiče nadležnosti sudova u kaznenim postupcima protiv pravnih osoba, stvarna nadležnost jednaka je kao za fizičke osobe. Prethodno sam već spomenula da uvođenjem Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, kažnjavanje pravnih osoba je stavljeno u nadležnost kaznenih sudova. Takva odluka je nužna zbog modela izvedene kaznene odgovornosti koja se može utvrditi samo u kaznenom postupku pred kaznenim sudom. „Osim toga, kaznena djela za koja će odgovarati pravne osobe neće uvijek biti gospodarska kaznena djela, nego i ona koja su počinjena na drugim pravnim područjima koja nisu u vezi s gospodarskim poslovanjem i trgovačkim pravom, što je također argument protiv davanja trgovačkim sudovima nadležnosti da sude pravnim osobama za kaznena djela.“⁵⁵ S obzirom na mjesnu nadležnost zakon je propisao da ako nije poznato mjesto počinjenja kaznenog djela ili je ono izvan teritorija Republike Hrvatske, nadležan je sud na čijem području okrivljenik ima prebivalište ili boravište, odnosno okrivljena pravna osoba ima sjedište. U pogledu privatne tužbe uvedena je također elektivna nadležnost tako da se privatna tužba može podnijeti kako sudu na čijem području okrivljenik ima prebivalište ili boravište⁵⁶, tako i sudu na čijem području okrivljena pravna osoba ima sjedište (čl. 25. ZOPOKD). Bitno je još napomenuti da ako je podnesen prijedlog za progon samo protiv odgovorne osobe, državni odvjetnik može po službenoj dužnosti pokrenuti kazneni postupak za isto kazneno djelo i protiv pravne osobe. Iz svega

⁵² Gliha, D., op. cit., str. 53.

⁵³ Čl. 24., ZOPOKD

⁵⁴ Ibid., čl. 12 a.

⁵⁵ Đurđević, Z., op. cit., str. 758.

⁵⁶ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, u daljnjem tekstu: ZKP), čl. 20., st. 2

navedenog vidimo da se kazneni progon osim po službenoj dužnosti i privatnoj tužbi, može pokrenuti i na prijedlog oštećenika.

Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela predstavlja *lex specialis* ali također propisuje supsidijarnu primjenu Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Tako se kazneni progon pravnih osoba također temelji na načelu legaliteta koje je propisano Zakonom o kaznenom postupku⁵⁷ prema kojem je državni odvjetnik dužan poduzeti kazneni progon ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo i ne postoje zakonske smetnje za njen progon. Uzmemo li u obzir i načelo svrhovitosti, „državni odvjetnik ako donese odluku o odgodi početka kaznenog postupka prema okrivljenoj odgovornoj osobi, može tu odluku proširiti i na okrivljenu pravnu osobu ako ona daje privolu i pripravna je ispuniti neke obveze koje se po prirodi stvari mogu odnositi i na pravnu osobu. Obveze koje može ispuniti pravna osoba jesu: izvršenje kakve činidbe u svrhu popravljivanja ili naknade štete prouzročene kaznenim djelom i uplata određene svote u korist javne ustanove, u humanitarne ili karitativne svrhe.“⁵⁸

Pri donošenju Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela postavilo se pitanje treba li uopće određivati katalog kaznenih djela za koja će odgovarati pravne osobe. „U želji da osigura maksimalnu pravnu sigurnost na tom području unaprijed stavljajući do znanja pravnim osobama za koja kaznena djela trebaju odgovarati, najprije se razmatrala mogućnost uvođenja kataloga.“⁵⁹ No, postojala je bojazan da se uvijek može pojaviti neko kazneno djelo pravne osobe za koje bi ju trebalo kazniti, a koje u zakonu nije predviđeno. Promjene u društvenoj organizaciji i razvoj novih tehnologija uvijek može rezultirati novim pojavnim oblikom kaznenog djela i s toga je praktičnije ne ograničavati vrste kaznenih djela za koje će pravne osobe odgovarati njihovim nabranjem. Također predloženi katalog je trpio kritiku i da je predugačak. U konačnici se odustalo od kataloga i predložena je opća klauzula koja propisuje da će se u slučaju ispunjenja posebnih kriterija pravna osoba kazniti za kaznena djela propisana Kaznenim zakonikom i drugim zakonima u kojima su propisana kaznena djela⁶⁰. „Posebnim kriterijima određuje se kada će se kazneno djelo koje je počinila odgovorna

⁵⁷ Ibid. čl. 2., st. 3.

⁵⁸ Đurđević, Z., op. cit., str. 760.

⁵⁹ Novoselec, P; Bojanić I., op. cit., str. 506.

⁶⁰ Čl. 3, st. 2. ZOPOKD

osoba moći uračunati pravnoj osobi.“⁶¹ Taj kriterij uređen je čl. 3 st. 1. ZOPOKD koji kaže da mora biti povrijeđena neka dužnost pravne osobe ili da je njime ostvarena ili trebala biti ostvarena protupravna imovinska korist. Upravo primjena tih kriterija predstavlja onu kauzalnu vezu između kaznenog djela i pravne osobe i samo ako oni postoje, kazneno djelo odgovorne osobe može se uračunati pravnoj osobi.

Na kraju ovog podnaslova dotaknut ćemo se i glavne rasprave. Na njoj prvo će se ispitati odgovorna osoba o tome kakav stav zauzima prema svakoj točki optužbe, a zatim predstavnik pravne osobe. Redoslijed izvođenja dokaza ovisit će o stavu odgovorne osobe bez obzira na to kakav stav će zauzeti predstavnik pravne osobe. Po uzoru na ZKP⁶² ako se odgovorna osoba smatra krivom prijeći će se na njezino ispitivanje, zatim na ispitivanje predstavnika pravne osobe, a nakon toga će se provesti dokazni postupak. Ako se odgovorna osoba ne smatra krivom, prvo će se provesti dokazni postupak, zatim će se ispitati odgovorna osoba, a nakon toga predstavnik pravne osobe. Suprotno navedenome nakon završenog dokaznog postupka te govora tužitelja i oštećenika, prvo govori branitelj pravne osobe, pa predstavnik pravne osobe, a zatim branitelj odgovorne osobe pa odgovorna osoba. Još jedna specifičnost ZOPOKD je u tome što znatno proširuje ovlast kaznenog suda da održi glavnu raspravu u odsutnosti okrivljenika. Tako sud može održati glavnu raspravu u odsutnosti predstavnika pravne osobe koji je uredno pozvan ako se očitovao o krivnji i ako njegova prisutnost nije prijeko potrebna (čl. 34., st. 4).

4.1.1. PREDSTAVNIK I BRANITELJ PRAVNE OSOBE

Još jedan od problema koji je trebalo riješiti kada smo se odlučili za uvođenje pravne osobe kao okrivljenika u naš kazneni sustav, bio je koncipiranje njihovog procesnopravnog položaja. Pravne su osobe dakle dobile stranačku sposobnost ali nemaju procesnu sposobnost jer ne mogu poduzimati radnje samostalno, nego samo posredstvom fizičke osobe koja ih predstavlja ili zastupa. Zato je u kazneni postupak uvedena uloga predstavnika pravne osobe. Predstavnik se u naš kazneni sustav uvodi kao novi subjekt koji nije okrivljenik, već predstavlja pravnu osobu. On je ovlašten poduzimati sve radnje koje inače može poduzeti okrivljenik pa čak i služiti

⁶¹ Đurđević, Z., po. cit., str. 755.

⁶² Čl. 417., čl. 418. ZKP

se Ustavom⁶³ zajamčenim pravom na privilegij od samooptuživanja. Ovaj privilegij uređen je i Zakonom o kaznenom postupku⁶⁴ koji propisuje da okrivljenik ima pravo iznijeti odnosno ne iznijeti svoju obranu i odbiti odgovoriti na postavljeno pitanje ili braniti se šutnjom. Ovaj privilegij dovodimo u svezu sa načelom pravičnog postupka i usko je povezano s pretpostavkom okrivljenikove nedužnosti. Specifično je da hrvatski zakonodavac određuje da samo osoba koja je predstavnik ima pravo na šutnju, dok se sve ostale osobe, uz iznimku osoba protiv kojih se vodi postupak kao odgovornih osoba, mogu ispitati kao svjedoci. „To u konkretnom slučaju znači da će članovi uprave koji nisu okrivljeni zbog istog djela morati iskazivati kao svjedoci protiv pravne osobe.“⁶⁵ Upitno je da li je takvo rješenje suglasno zaštititi prava okrivljenih pravnih osoba koje zahtijevaju europski standardi i temeljni dokumenti o ljudskim pravima.

Okrivljena pravna osoba može imati samo jednog predstavnika koji može poduzimati sve radnje koje inače može poduzimati okrivljenik. To je npr., očitovanje o krivnji, stavljanje dokaznih prijedloga, uvid u spis i slično. Bitno je napomenuti da predstavnik pravne osobe nije, niti se smatra okrivljenikom ali specifičnost je što se prema njemu mogu poduzeti prisilne mjere dovođenja. Naime, ako se uredno pozvani predstavnik ne odazove pozivu i svoj izostanak ne opravda, sud može izdat dovedbeni nalog ako je u pozivu upozoren da će u slučaju izostanka biti prisilno doveden.⁶⁶ Primjena te mjere u postupku je ograničena samo na slučajeve kad je prisutnost predstavnika u istrazi i na raspravi prijeko potrebna. To su slučajevi kada daje izjavu o osnovanosti optužnice protiv pravne osobe ili kada daje svoj iskaz u ime okrivljene pravne osobe. Za druge je slučajeve u stadiju glavne rasprave izričito predviđeno održavanje glavne rasprave u odsutnosti predstavnika ako njegova prisutnost nije prijeko potrebna⁶⁷. Bitna svojstva koja moraju biti zadovoljena da bi se osoba mogla pojaviti u ulozi predstavnika su podosta jednostavna. Predstavnik može biti svaka poslovno sposobna fizička osoba koja zna hrvatski jezik. „Iako se time minimalno ograničava krug osoba koje se mogu

⁶³ Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), čl. 29.

⁶⁴ Čl. 64., st.1, tč. 7. ZKP

⁶⁵ Z. Đurđević: Pravna osoba kao okrivljenik: temeljna prava i predstavljanje Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), id., vol. 12, broj 2/2005, str. 761.

⁶⁶ Čl. 30. ZOPOKD

⁶⁷ Ibid., čl. 34., st. 4

postaviti u tu ulogu, potencijalno bi se mogle naći u otežanom položaju strane pravne osobe u kojima nema djelatnika koji se u dovoljnoj mjeri služe hrvatskim jezikom. Tako bi oni ostali zakinuti za mogućnost izbora postavljanja osobe unutar poduzeća te bi morali posegnuti za nekim izvana, najizglednije domaćim odvjetnikom.⁶⁸ Jedino ograničenje koje naš zakon postavlja odnosi se na osobe koje bi se našle u sukobu procesnih uloga. Tako je zakon taksativno nabrojao tri procesne funkcije nespojive s ulogom predstavnika. To su: uloga svjedoka u istom postupku, osoba protiv koje se vodi kazneni postupak zbog istog kaznenog djela i njezin branitelj. Kada govorimo o ovom trećem mislimo na zabranu kumulacije funkcije branitelja i predstavnika. Prema tome, s obzirom na obvezatnost predstavnika, a fakultativnost branitelja pravne osobe u postupku, nerijetko je moguća situacija da na istoj strani budu angažirana dva odvjetnika, ali u različitim procesnim ulogama.⁶⁹ S obzirom na način određivanja predstavnika pravne osobe, propisano je da ga određuje organ pravne osobe ili osobe koje ju zastupaju na temelju zakona, odluke nadležnog organa, statuta, društvenog ugovora ili odluke organa pravne osobe. Osim toga ovlast za zastupanje može se dati i temeljem punomoći, ona se može dati pismeno ili „usmeno na zapisnik sudu koji vodi postupak.“⁷⁰ Pravna osoba dužna je u roku od osam dana od primitka prvog poziva odrediti predstavnika i tijelu koje vodi postupak dostaviti dokaz o njegovom ovlaštenju. Sukladno tome već na samom početku postupka sud je dužan utvrditi identitet predstavnika kao i njegovo ovlaštenje. Kako je pozicija predstavnika obvezatna i bez njega se postupak ne može voditi, ako pravna osoba ne odredi predstavnika u propisanom roku ili ga odredi suprotno zakonu, predsjednik suda ili sud će postaviti predstavnika. U situaciji kada pravna osoba odredi predstavnika suprotno zakonskim odredbama, tijelo koje vodi postupak prvo će ju pozvati da odredi novog predstavnika u daljnjem roku od osam dana, tek ako pravna osoba ne postupi sukladno tome, postaviti će ga predsjednik suda prije podizanja optužnice, odnosno sud nakon podizanja optužnice. Specifična situacija postoji kada pravna osoba prestane postojati prije nego je pravomoćno okončan kazneni postupak tako da ima sveopćega pravnog sljednika. Tada je taj sljednik dužan odrediti svog

⁶⁸ Gliha, D., op. cit., str. 55.

⁶⁹ Za razliku od toga ZOPOKD dopušta mogućnost da branitelj zastupa i odgovornu i pravnu osobu ako to nije u suprotnosti s probicima njihove obrane (čl. 32. st. 2.)

⁷⁰ Čl. 27., st. 3. ZOPOKD

predstavnik u roku od osam dana od prestanka pravne osobe, u protivnom predstavnik će rješenjem prije podizanja optužnice postaviti predsjednik suda, a nakon podizanja optužnice sud. Protiv rješenja o postavljanju predstavnika nije dopuštena žalba. Suma summarum funkcija predstavnika okrivljene pravne osobe iscrpljuje se u zastupanju okrivljenika u kaznenom postupku pri čemu poznavanje pravnih propisa, pravna naobrazba i općenito uvjeti koje mora ispunjavati odvjetnik da bi mogao u kaznenom postupku nastupati u funkciji branitelja, nisu uvjeti koji se odnose i na predstavnika. Od uloge predstavnika dakle treba razlikovati ulogu branitelja. Branitelj je stručni pomagač okrivljenoga u kaznenom postupku. On u postupku ne zamjenjuje okrivljenika nego djeluje u njegovu korist kako bi postupak završio njemu u korist. Za branitelja se može uzeti samo odvjetnik ali odvjetnika u postupku može zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom pred općinskim sudom za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.⁷¹ Branitelj je ovlašten u korist okrivljenika poduzimati sve radnje koje može poduzeti okrivljenik, a njegova prava i dužnost prestaju kada okrivljenik opozove punomoć. Branitelj ne može biti oštećenik, bračni, odnosno izvanbračni drug i srodnik oštećenika kojega zakon isključuje. Branitelj ne može biti ni osoba pozvana kao svjedok, osim ako je oslobođena dužnosti svjedočenja, niti to može biti osoba koja je u istom predmetu postupala kao sudac ili državni odvjetnik. Jedan okrivljenik može istodobno imati najviše 3 branitelja a obrana je osigurana kada u postupku sudjeluje jedan od njih. Ako sam ne uzme branitelja, okrivljeniku će se, radi osiguranja obrane, postaviti branitelj po službenoj dužnosti. Već iz ovih par rečenica vidimo da branitelj i predstavnik pravne osobe su različiti procesni subjekti. Stoga, iako za predstavnika bude postavljen odvjetnik ne smijemo pomiješati njihove uloge. Punomoć branitelju daju ovlaštenici za zastupanje pravne osobe. Koje su to osobe uređeno je za svaku pravnu osobu odgovarajućim zakonom. Tako Zakon o trgovačkim društvima određuje tko je ovlašten zastupati koji oblik trgovačkog društva. Npr., poslove društva s ograničenom odgovornošću vodi uprava društva⁷². „Društvo s ograničenom odgovornošću može s velikim stupnjem autonomije društvenim ugovorom urediti koje poslove obavlja uprava, a što od toga

⁷¹ Čl. 65., st. 4. ZKP

⁷² Zakon o trgovačkim društvima (Narodne novine 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, u daljnjem tekstu: ZTD)

za sebe pridržavaju članovi društva.⁷³ Za skupštinu društva propisane su samo neke ovlasti koje se ne mogu prenijeti na upravu, a sve drugo može se slobodno urediti društvenim ugovorom. Kod ovog tipa društva vrijedi predmnijeva da poslove društva vodi uprava. Uprava je ovlaštena zastupati društvo u svim stvarima, ako zakonom u pojedinom slučaju nije izričito drukčije propisano. Zakon propisuje mogućnost da uprava ima jednog ili više članova. Ako ih je više, oni kao uprava djeluju skupno, kada je riječ o aktivnom zastupanju. Da se vratimo na branitelja, bitno je u pogledu njega još napomenuti da pravna i odgovorna osoba protiv koje se vodi kazneni postupak za isto kazneno djelo mogu imati zajedničkog branitelja ako to nije u suprotnosti s probitcima njihove obrane⁷⁴. S druge strane Zakon o kaznenom postupku izričito isključuje mogućnost da više okrivljenika uzme zajedničkog branitelja ako se protiv njih vodi postupak za isto kazneno djelo ili ako je to u suprotnosti s probitcima njihove obrane. Još jedna specifičnost ZOPOKD je to što propisuje da se na okrivljenu pravnu osobu ne primjenjuju odredbe Zakona o kaznenom postupku o obveznoj obrani. „Otklanjanjem obvezne obrane uzima se u obzir i da pravna osoba može imati predstavnika koji je dovoljno stručan da ju brani u kaznenom postupku.“⁷⁵ Na kraju svega rečenog valja raspraviti uređenje troškova predstavnika pravne osobe. Fizička osoba koja je okrivljena za kazneno djelo ima dužnost odazvati se pozivu suda i biti prisutna tijekom postupka, no ona u odnosu na to nema pravo na nagradu. Branitelj pak sukladno ZKP-u ima pravo na nagradu (čl.150.). S druge strane, predstavnik pravne osobe također je dužan odazivati se pozivu suda i dati sudu određene podatke no on nije ni okrivljenik ni branitelj, pa je dvojbeno treba li mu priznati pravo na nagradu za predstavljanje pravne osobe. ZOPOKD određuje da nagrada i nužni izdaci predstavnika ulaze u troškove kaznenog postupka (čl.31., st. 1.) što znači da predstavnik ipak ima pravo na nagradu. Statistika kaže da u slučajevima kada pravna osoba ne postavi sebi predstavnika za predstavnika okrivljene pravne osobe postavljaju se odvjetnici po službenoj dužnosti. Sukladno tome primjenjuju se odredbe o odvjetničkoj tarifi. Problem nastaje kada ulogu predstavnika obavlja osoba koja nije odvjetnik, jer po kojem mjerilu njemu odrediti nagradu. Premda se na predstavnika koji nije

⁷³ Barbić, J., op. cit., str. 789.

⁷⁴ Čl. 32., st. 2. ZOPOKD

⁷⁵ Đurđević, Z., op. cit., str. 763

odvjetnik ne može primijeniti odvjetnička tarifa za obranu po službenoj dužnosti, problem je u tome što ZOPOKD (čl.31.) pravo na naknadu troškova kaznenog postupka nije ograničio samo na odvjetnike. Zbog toga je tvrdnja da osobe koje su postavljene za predstavnike pravne osobe, a koje nisu odvjetnici, nemaju pravo na naknadu troškova kaznenog postupka suprotna gore navedenom članku. Ovdje ću posegnuti za citatom prof. Derenčinovića i prof. Novosela koji pružaju logično i možda najprihvatljivije rješenje problema. „S obzirom da je nagrada za rad vezana uz stručnu pravnu pomoć koju odvjetništvo pruža kao samostalna i neovisna služba, nema osnove pravo na nagradu proširivati i na one institute koji nemaju tu funkciju, u konkretnom slučaju na predstavnika okrivljene pravne osobe. Nedvojbeno je, međutim, da predstavnik mora imati pravo na naknadu nužnih izdataka i to bez obzira radi li se o odvjetnicima ili ne. U tom bi smislu trebalo izmijeniti članak 31. ZOPOKD i ograničiti ga isključivo na pravo na naknadu nužnih izdataka uz istodobno donošenje Pravilnika koji bi detaljno regulirao ostvarivanje toga prava u odnosu na svakog predstavnika.“⁷⁶

4.1.2. SANKCIJE ZA PRAVNE OSOBE

Ostvaruje li pravna osoba i njeni članovi korist zbog počinjenog kaznenog djela, jedino je logično da su dužni sudjelovati u snošenju odgovornosti za ta djela. ZOPOKD određuje dva tipa sankcija: kazne i sigurnosne mjere. Kazne koje se mogu izreći pravnoj osobi su novčana kazna i ukidanje pravne osobe. Novčana kazna mora odgovarati imovinskim prilikama počinitelja pa će sud pri utvrđivanju visine novčane kazne uzeti u obzir ukupni prihod pravne osobe. Ako pravna osoba ne plati u određenom roku, novčana kazna naplatit će se prisilno. Pri određivanju visine novčane kazne zakonodavac je propisao četiri okvira. Za kaznena djela za koja je propisana najveća mjera do jedne godine zatvora izreći će se novčana kazna od 5.000 do 8,000.000 kuna, za kaznena djela s najvećom mjerom od pet godina zatvora izreći će se kazna od 15.000 do 10,000.000 kuna, kaznena djela s najvećom mjerom od deset godina zatvora kazna od 30.000 do 12,000.000 kuna i posljednje za kaznena djela s najvećom mjerom od petnaest godina zatvora ili više, od 50.000 do 15,000.000 kuna⁷⁷. Premda ovi iznosi zvuče visoki u praksi, kao što ćemo kasnije vidjeti, većinom se izriču kazne bliže nižoj granici. Ako je sud pravnoj osobi utvrdio

⁷⁶ Derenčinović, D et. al., op. cit., str. 15.

⁷⁷ Čl. 10. ZOPOKD

novčane kazne za dva ili više kaznenih djela u stjecađu, jedinstvena novčana kazna ne smije biti veća od zbroja pojedinačnih kazni niti od najveće zakonske mjere novčane kazne. „To znači da sud može kumulirati novčane kazne ali nikada preko zbroja pojedinačnih kazni, niti preko iznosa od 15,000.000 kuna, ali može primijeniti i sustav asperacije tj., može izreći jedinstvenu kaznu koja će biti manja od zbroja pojedinačnih kazni, ali veća od svake pojedinačne kazne.“⁷⁸ Uvjetna osuda za pravne osobe uređena je čl.13 – tim zakona i glasi; novčana se kazna neće izvršiti ako pravna osoba u vremenu koje sud odredi, a koje ne može biti kraće od jedne niti dulje od tri godine, ne počini novo kazneno djelo. Ona će se primjenjivati ako je sud osudio pravnu osobu na novčanu kaznu manju od 50.000 kuna. Postoje i slučajevi kada se pravna osoba može osloboditi kazne a to će biti ako je prijavila kazneno djelo odgovorne osobe prije njegova otkrivanja ili prije saznanja za njegovo otkrivanje. „Prijavu mora podnijeti odgovarajuće tijelo u ime pravne osobe, npr. nadzorni ili upravni odbor trgovačkog društva pa nije dovoljno da to učini član upravljačkog sloja ili zaposlenik u pravnoj osobi kao pojedinac u svoje ime.“⁷⁹ Kao drugu vrstu kazne naveli smo ukidanje pravne osobe. Ona je drastična mjera i sud ju može izreći ako je pravna osoba osnovana radi činjenja kaznenih djela ili je svoje djelovanje pretežito iskoristila za počinjenje kaznenih djela. Vidljivo je da mora postojati kriminalni karakter pravne osobe, odnosno ona u samom startu bit će osnovana kao zločinačka organizacija. U ovom slučaju nije bitna težina posljedice nego navedeni kriminalni duh. Kazna ukidanja pravne osobe, rekli smo, ne može se izreći jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i političkim strankama. Uz kaznu ukidanja pravne osobe sud može izreći i novčanu kaznu. Bitno je napomenuti da će se nakon pravomoćne presude o ukidanju pravne osobe provesti postupak likvidacije. „Ukidanje društva (pravne osobe) je razlog za prestanak društva (članak 367. stavak 1. točka 7. ZTD)⁸⁰. Međutim, pravna osoba ne prestaje postojati donošenjem odluke suda o ukidanju niti njezinom pravomoćnošću već tek brisanjem iz odgovarajućeg sudskog registra ili registra kojeg vodi nadležno državno tijelo.“⁸¹ Kada odluku o prestanku društva donese sud, odluka će se upisati u registar po službenoj dužnosti.⁸² Ako se nad društvom ne otvori stečajni postupak,

⁷⁸ Novoselec, P., et. al., op. cit., str. 509.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ ZTD

⁸¹ Derenčinović, D et. al., op. cit., str. 19.

⁸² Čl. 368, st. 1. ZTD

provodi se likvidacija.⁸³ „Likvidacija je posljednje razdoblje postojanja društva koje traje do njegova brisanja iz sudskog registra, a osnova za početak likvidacije je nastajanje razloga za prestanak društva. Svrha likvidacije je razrješenje odnosa unutar samog društva i odnosa društva prema trećima. U postupku likvidacije ne mijenja se identitet društva jer ono ne prestaje činjenicom donošenja odluke o prestanku društva, nego je ista odluka samo osnova za prestanak, odnosno za početak postupka likvidacije. Dakle, kazna ukidanja je samo razlog za prestanak pravne osobe koja gubi svojstvo pravnog subjekta tek brisanjem iz registra.“⁸⁴

Kao drugu vrstu sankcija spomenuli smo i sigurnosne mjere. One se u pravilu izriču uz kazne. U zakonu su predviđene tri vrste sigurnosnih mjera. Prva koja se spominje je zabrana obavljanja određenih poslova ili djelatnosti. Ona se može izreći u odnosu na jednu ili više djelatnosti odnosno poslova čijim je obavljanjem kazneno djelo počinjeno. Tu mjeru sud može izreći ako bi daljnje obavljanje djelatnosti ili poslova bilo opasno za život, zdravlje, sigurnost ljudi i imovine ili za gospodarstvo ili ako je pravna osoba već bila kažnjavana za isto ili istovrsno kazneno djelo. Specifično je da se ova mjera ne može izreći jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i političkim strankama. Sljedeća mjera koju zakon navodi je zabrana stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija. Zabrana stjecanja dozvola koje izdaju državna tijela ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sud može izreći pravnoj osobi ako postoji opasnost da bi takvo stjecanje poticajno djelovalo na počinjenje novog kaznenog djela. I zadnja mjera koju sud propisuje je zabrana poslovanja s korisnicima državnog i lokalnog proračuna koja se može izreći pravnoj osobi ako postoji opasnost da bi takvo poslovanje moglo poticajno djelovati na počinjenje novoga kaznenog djela. Sve navedene mjere mogu se izreći u trajanju od jedne do tri godina računajući od pravomoćnosti sudske presude. Ne smijemo završiti ovu cjelinu a da ne spomenemo još tri posebne mjere. One su, oduzimanje imovinske koristi, oduzimanje predmeta i javno objavljivanje presude. One su u zakonu uređene u zasebnoj, trećoj cjelini. Što se tiče mjere oduzimanja imovinske koristi i predmeta ZOPOKD upućuje na odredbe Kaznenog i posebnih zakona. Kazneni zakon izriče da će se imovinska korist oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je ostvarena protupravna radnja⁸⁵, a kada se utvrdi nemogućnost

⁸³ Ibid. čl. 369, st. 1

⁸⁴ Derenčinović, D et. al., loc. cit.

⁸⁵ Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21), čl. 77, st.1

oduzimanja stvari ili imovinske koristi u cijelosti ili djelomično sud će naložiti počinitelju isplatu odgovarajuće protuvrijednosti u novčanom iznosu.⁸⁶ Glede mjere javnog objavljivanja presude propisano je da će ju sud odrediti kada s obzirom na značenje kaznenog djela utvrdi da postoje opravdani razlozi da se javnost obavijesti o pravomoćnoj presudi. Za razliku od Kaznenog zakona prema kojem se mjera javnog objavljivanja presude može izreći samo kada su u pitanju kaznena djela počinjena sredstvima javnog priopćavanja⁸⁷, takvo ograničenje nije preuzeo Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela nego se ona uvijek može odrediti ako su za to ispunjeni uvjeti. Sud će odrediti da se presuda objavi u cijelosti ili u dijelu, te rok u kojem se mora objaviti. Javno objavljena presuda može sadržavati ime oštećenika, ali samo uz njegov pristanak. Sud će odrediti u kojem će se sredstvu javnog priopćavanja objaviti presuda. Sredstva javnog priopćavanja objavit će navedenu presudu o trošku osuđene pravne osobe. Ako pogledamo statistiku⁸⁸ uvidjet ćemo da od svih kazni i mjera koje su zakonom predviđene, najčešće se izriču novčane kazne i to u rasponu od 10 001 do 20 000 kuna, dok u nešto manjem broju novčane kazne u rasponu od 20 001 do 50 000 kuna. Kazne ispod 10 000 kuna i iznad 50 000 kuna u praksi su rijetkost. Još veća rijetkost je kazna ukidanja pravne osobe, koja je u 2021. godini izrečena svega jednom dok je oduzimanje imovinske koristi određeno samo u odnosu na dvije pravne osobe. Ako usporedimo ovu statistiku s onom iz 2020⁸⁹. godine primijetit ćemo da je u odnosu na novčane kazne situacija ista, no da u toj godini nije izrečena ni jedna kazna ukidanja pravne osobe, dok je mjera oduzimanja imovinske koristi izrečena svega u pet slučajeva. Svaki puta, kada donese presudu sud će, po službenoj dužnosti, bez odgode, o sadržaju presude kojom se osuđuje pravna osoba obavijestiti sudski ili drugi registar u koji je pravna osoba upisana i ministarstvo pravosuđa radi upisa podataka u kaznenu evidenciju. „Svrha je odredbe da se poslovni partneri kažnjene pravne osobe upoznaju na potrebu pojačanog opreza u sklapanju pravnih poslova s tom pravnom osobom“.⁹⁰

⁸⁶ Ibid. čl. 77, st. 4

⁸⁷ Ibid. čl. 80, st. 1

⁸⁸ Finzir, G., et. al., op. cit. str. 1.

⁸⁹ Finzir, Gordana; Đikanović, Vesna; Vlačević, Mario, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Pravne osobe počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2020, id., Zagreb, 9. travnja 2021., Priopćenje 10.1.4./2021. First Release

⁹⁰ Novoselec, P., et. al., op. cit., str. 511.

4.2. ZAŠTO JE DONESEN ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA ZA KAZNENA DJELA

Iako smo na samom početku naveli zahtjeve Europske unije kao jedan od razloga donošenja Zakona o odgovornosti pravnih osoba, ne možemo ne spomenuti i ostale. Naime ZOPOKD je donesen kao posljedica nekoliko faktora koje možemo svrstati u četiri skupine. Prvenstveno, Hrvatska se međunarodnim konvencijama⁹¹ obvezala na postupanje protiv pravnih osoba i njihovo sankcioniranje za kaznena djela, zatim na scenu nastupaju i pritisci ulaska u EU pri čemu je Hrvatska donijela takve propise da bi bila što sličnija ostalim državama Unije. Treći faktor je trend uvođenja odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela koji je zahvatio i države koje nisu članice EU. Naposljetku uviđanje sve većeg broja korporativnog kriminala dovelo je do potrebe za kažnjavanjem takvih subjekata. Također njihova financijska snaga i utjecaj u svakidašnjem životu predstavljaju veliku opasnost, ako u situacijama kada počine kazneno djelo, država ne može pružiti adekvatan odgovor. Radi boljeg shvaćanja svih kompleksnosti koje institut odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela povlači za sobom napomenula bih da danas još uvijek nailazimo na neke zemlje u Europi koje ovu materiju nisu uredile i na taj način oduprle se snažnom utjecaju iznad navedenih faktora. U prvoj skupini tih zemalja su države čije kazneno pravo ne samo da ne poznaje kaznenu odgovornost pravnih osoba već bi usvajanje te odgovornosti bilo protivno njihovim ustavnim odredbama, npr. Grčka i Italija. U drugoj skupini nalaze se države u kojima uvođenje kaznene odgovornosti pravnih osoba ne bi izazvalo probleme na ustavnoj, već na kaznenopravnoj razini jer je protivno kaznenopravnim načelima, kao npr. u Njemačkoj i Austriji. I u treću skupinu mogu se uvrstiti države poput Španjolske i Luksemburga koje također ne poznaju ovu vrstu odgovornosti, ali se smatra da njezino uvođenje ne bi izazvalo inkompatibilnost s pozitivnim pravnim načelima ili institutima.⁹² Iako spomenute države ne poznaju ovaj vid kaznene odgovornosti primjećuje se i kod njih naginjanje

⁹¹ Radi se o sljedećim konvencijama : Preporuka R (88) 18 Odgovornost poduzeća za kaznena djela, Konvencija o zaštiti okoliša, Kaznenopravna konvencija o korupciji, Konvencija o kibernetičkom kriminalu i Europska konvencija o ljudskim pravima i slobodama

⁹² Đurđević, Z., op. cit., str. 738.

i aktivno razmišljanje ka potrebi uvođenja instituta. Sve to govori u prilog tome koliko je kaznena odgovornost pravnih osoba specifična pojava.

Vračajući se faktorima koji su utjecali na Republiku Hrvatsku i njenu regulaciju u pogledu međunarodnih konvencija, prvenstveno je bitno da se osvrnemo na Konvencije Vijeća Europe. Najznačajnija za razvoj odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela je Preporuka R (88)⁹³ 18 od 20. listopada 1988. pod nazivom Odgovornost poduzeća za kaznena djela koja preporuča uvođenje odgovornosti poduzeća za kaznena djela počinjena u okviru njihove djelatnosti i izvan postojećih oblika građanskopravne odgovornosti. Zatim Konvencija o zaštiti okoliša⁹⁴ kroz kazneno pravo, Kaznenopravna konvencija o korupciji⁹⁵ i Konvencija o kibernetičkom kriminalu⁹⁶.

Konvencija o zaštiti okoliša putem kaznenog prava iz 1998. godine u čl. 9.⁹⁷ stavlja u obvezu državama strankama da primjene odgovarajuće administrativne ili kaznenopravne mjere u cilju uspostave odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela predviđena tom konvencijom. Kada govorimo o Kaznenopravnoj konvenciji o korupciji osvrćemo se na članak⁹⁸ koji propisuje da će svaka zemlja potpisnica donijeti pravne i druge mjere koje bi mogle poslužiti kao jamstvo da se pravne osobe mogu smatrati odgovornima za kaznene prekršaje aktivnog podmićivanja, trgovanja utjecajem i pranja novca, a koje je u njihovu korist počinila bilo koja fizička osoba, postupajući zasebno ili kao dio pravne osobe. Radi se o fizičkoj osobi koja ima vodeću ulogu unutar te pravne osobe na temelju prava na zastupanje dotične pravne osobe ili ima ovlast za donošenje odluka u ime pravne osobe i ovlast obavljanja nadzora u ime pravne osobe. Sve potpisnice poduzeti će nužne mjere u svezi s jamstvom da pravne osobe mogu snositi odgovornost u slučaju kad je zbog nedostatka nadzora koji je morala obavljati fizička osoba došlo do kaznenog djela u korist pravne osobe, koje je počinila fizička osoba pod nadležnošću te pravne osobe. Istovremeno je određeno da "odgovornost pravne osobe ne isključuje pokretanje kaznenog postupka protiv fizičke osobe koja je bila počinitelj, poticatelj ili sudionik

⁹³ Recommendation No. R(88) 18 Liability of enterprises for offences, Committee of Ministers of the Council of Europe, 1988.

⁹⁴ Republika Hrvatska nije potpisala Konvenciju o zaštiti okoliša

⁹⁵ Zakon o potvrđivanju Kaznenopravne konvencije o korupciji (Narodne novine 11/2000)

⁹⁶ Zakon o potvrđivanju Konvencije o kibernetičkom kriminalu (Narodne novine 9/2002)

⁹⁷ Convention on the protection of the environment through criminal law, Vijeće Europe, 1998.

⁹⁸ Čl. 18. Zakon o potvrđivanju Kaznenopravne konvencije o korupciji (Narodne novine 11/2000)

kaznenih djela pravne osobe."⁹⁹ Svaka zemlja potpisnica zajamčit će da pravne osobe odgovorne sukladno članku 18. podliježu učinkovitim, odgovarajućim i obeshrabrujućim kaznenim ili nekaznenim sankcijama, uključujući i novčane sankcije. Vidimo iz teksta članka¹⁰⁰ da ne proizlazi obveza za države potpisnice da u svojim zakonodavstvima predvide kaznenu odgovornost pravnih osoba za kaznena djela, no hrvatski je zakonodavac zauzeo stajalište da je upravo propisivanje kaznene odgovornosti pravnih osoba za Hrvatsku najprimjerenije rješenje. Sljedeće ćemo obratiti pažnju na članak¹⁰¹ Konvencije o kibernetičkom kriminalu koja obvezuje države potpisnice na propisivanje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela iz kataloga inkriminacija isto kao i prethodno navedena Konvencija. Ona se također ne opredjeljuje samo za kaznene sankcije, nego navodi da one mogu biti i građanske i upravne prirode, te da moraju biti učinkovite, odvraćajuće i srazmjerne, kaznene ili nekaznene sankcije uključujući i novčane kazne. Konvencija o zaštiti okoliša kroz kazneno pravo dopušta izbjegavanje uvođenja odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela jer omogućava državama stavljanje rezerve dok druge dvije konvencije ne dopuštaju takvu mogućnost.

Trend uvođenja odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela kao treći faktor uvođenja zakona zahvatio je Hrvatsku dosta rano. Nakon Slovenije mi smo drugi u regiji koji su ovu materiju ozakonili¹⁰². A što se tiče zadnjeg faktora, možemo u principu zaključiti da je on najvažniji razlog prihvaćanja kaznene odgovornosti pravnih osoba. Svi ovi prethodno navedeni elementi zapravo su posljedica potrebe za adekvatnim sankcioniranjem. Logično je da sve veći broj pravnih osoba, kaznenih djela koje čine i rast njihove moći bude glavni pokretač uvođenja odgovornosti. Kazne i sankcioniranje, naročito u vidu prekršaja koje su u samim počecima razvoja instituta postojale kao prijekor, nisu više bile dostatne kako bi se pravne osobe odvratilo od počinjena kaznenih djela.

Još jedan iznimno važan izvor međunarodnog prava koji moramo spomenuti je i Europska konvencija o ljudskim pravima i slobodama. Jedino pravo koje Konvencija izričito dodjeljuje pravnim osobama je pravo vlasništva. Naime, „u odredbi čl. 1. st. 1. Prvog protokola navedeno je da svaka fizička ili pravna osoba

⁹⁹ Ibid. čl.18, st.3

¹⁰⁰ Ibid. čl. 19.

¹⁰¹ Čl. 12. Zakon o potvrđivanju Konvencije o kibernetičkom kriminalu (Narodne novine 9/2002)

¹⁰² Savić, V.I., op. cit., str. 205.

ima pravo na mirno uživanje svojeg vlasništva. Priznavanje pravnim osobama prava na vlasništvo postavlja pitanje mogu li pravne osobe zaštitu tog prava zatražiti od ESLJP.¹⁰³ Konvencija propisuje da su ovlaštenici na postavljanje pojedinačnog zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava fizičke osobe, nevladine organizacije i skupine pojedinaca.¹⁰⁴ Iz ovog proizlazi da pravne osobe mogu postaviti zahtjev ESLJP jer potpadaju pod definiciju pojma nevladinih organizacija. Iako je pravnim osobama izričito dodijeljeno pravo vlasništva, postoji dilema oko toga treba li pravnim osobama priznati i ostala prava zajamčena Konvencijom. Konvencija „svakoj osobi“ zajamčuje prava i slobode pa se javlja pitanje da li pravna osoba može potpasti pod pojam svake osobe. Postoje oni koji smatraju da može, a i oni koji smatraju da tome nije tako. Ako gledamo logično ne možemo baš sva prava predviđena Konvencijom proširiti i na pravne osobe jer im određena prava kao subjektu nisu karakteristična, poput prava na život. No, hoće li se druga prava zajamčena Konvencijom, iako im nisu izričito dodijeljena, proširiti i na pravne osobe ovisi od shvaćanja ESLJP pripada li im određeno pravo osigurano Konvencijom. „ESLJP se do sada za pravne osobe upustio u odlučivanje o povredi niza prava, kao primjerice prava na slobodu okupljanja i udruživanja iz čl. 11. Konvencije ili prava na slobodu izražavanja iz čl. 10. st. 1. Konvencije. Isto tako, ESLJP je priznao pravnoj osobi pravo na naknadu nematerijalne štete zbog kršenja načela pravičnog postupka prema čl. 6. konvencije zbog dugog trajanja građanskog postupka.“¹⁰⁵ Bitno je još osvrnuti se na zaštitu privatnog života i doma pravnih osoba sukladno članku 8. Konvencije. Europski sud svojom je praksom postepeno proširio pojam privatnog života i na poslovne i profesionalne aktivnosti, a riječ dom na ured profesionalne osobe. Shvaćanje suda u pogledu ovog prava proizašlo je prvenstveno iz tužbi koje su mu podnesene u pogledu preopsežnih pretresa ureda bez naloga i tvrdnje da je na taj način povrijeđeno pravo na dom. „U presudi je ESLJP ponovio formulaciju da je Konvencija živući instrument koji se tumači u svjetlu postojećih uvjeta te da je došlo vrijeme da se smatra da u određenim okolnostima prava zagarantirana čl. 8. Konvencije mogu uključiti pravo na poštovanje registriranog ureda poduzeća, podružnice ili druge poslovne prostorije.

¹⁰³ Đurđević, Z., id., op. cit., str. 742.

¹⁰⁴ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17), čl. 34

¹⁰⁵ Đurđević, Z., id., op. cit., str. 744.

Materijalnopravni učinak odluke bio je podvođenje prostorija pravnih osoba pod pojam doma.¹⁰⁶ Kao što smo već prethodno došli do zaključka da je pravo živi instrument, tako sada dolazimo do zaključka da se Konvencije i prava njima zajamčena, iako prvenstveno rezervirana samo za fizičke osobe, ponukana promjenama trebaju proširiti i na pravne osobe. Iako neka prava i dalje ostaju karakteristična samo fizičkim osobama to ne može stvarati prepreku da pravne osobe kao sve češća pojava modernog života imaju također širok spektar zajamčenih prava.

4.2.1. EUROPSKA REGULACIJA ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA ZA KAZNENA DJELA

Propisi o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela nalaze se u brojnim pravnim aktima Europske unije čija je svrha ujednačavanje kaznenog prava. Većinom je riječ o okvirnim odlukama odnosno zajedničkim akcijama. Ali kada govorimo o regulaciji odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela u okviru Europske unije više ćemo pažnje posvetiti trima izvorima koji se smatraju najznačajnijima za uvođenje i razvoj instituta odgovornosti pravnih osoba. To su: Drugi protokol Konvencije za zaštitu finansijskih interesa Europskih zajednica¹⁰⁷, Corpus Juris i Zelena knjiga.

Bitno je prvo spomenuti Konvenciju za zaštitu finansijskih interesa Europskih zajednica¹⁰⁸ kojom su regulirane obveze država članica prema kaznenom djelu prijevare na štetu proračunskih sredstava Zajednice. Naime članak 3. Konvencije propisuje isključivu odgovornost za vodeće osobe u društvima čime je konvencija preuzela model identifikacije. „Sadržaj čl. 3 je klica koja će izrasti u institut odgovornosti pravne osobe za kaznena djela u Drugom protokolu.“¹⁰⁹ Države članice smatrale su da inkriminiranje i sankcioniranje prijevare predviđeno Konvencijom ne osigurava potrebnu zaštitu finansijskim interesima Zajednice jer postoje i drugi oblici

¹⁰⁶ Ibid. str. 745

¹⁰⁷ Second Protocol, drawn up on the basis of Article K.3 of the treaty on European Union, to the Convention on the protection of the European Communities' financial interests (OJ C 221 od 19.7.1997., 12-22)

¹⁰⁸ Convention on the protection of the European Communities' financial interests, OJ C 316, od 27.11.1995., Str: 49-57

¹⁰⁹ Savić, V.I., op. cit., str. 229

kriminaliteta, pa su stoga ubrzo doneseni Protokoli ovoj Konvenciji. Drugi protokol proširuje i specijalizira odredbe Konvencije, tražeći od država uvođenje odgovornosti pravnih osoba ne samo za kaznena djela prijevare, nego i aktivne korupcije te pranja novca. Protokol obvezuje „utvrditi odgovornost pravnih osoba za prijevaru, aktivnu korupciju i pranje novca počinjenih u njihovu korist od strane bilo koje osobe koja djeluje individualno ili kao tijelo pravne osobe, a koja ima rukovodeći položaj u pravnoj osobi utemeljen na: a) ovlastima da predstavlja pravnu osobu, b) ovlastima donošenja odluka u ime pravne osobe, c) ovlastima izvršavanja kontrole unutar pravne osobe.“¹¹⁰ Država članica dužna je propisati odgovornost pravne osobe ne samo kao počinitelja navedenih djela već i pomagača i poticatelja. Odgovornost će postojati i u slučaju kada je nedostatak nadzora ili kontrole osobe na rukovodećem položaju omogućilo počinjenje kaznenih djela protiv financijskih sredstava Zajednice od strane njoj podređene osobe u njezinu korist. Sankcije predviđene za pravne osobe propisane su u članku 4. Protokola koji navodi: kaznene i nekaznene globe, isključenje od dobivanja javnih sredstava, privremena ili stalna diskvalifikacija od sudjelovanja u gospodarskim aktivnostima, sudski nadzor i ukidanje pravne osobe. Od preostalog sadržaja još je jedna odredba Drugog protokola koju je bitno izdvojiti. To je čl. 5. koji predviđa konfiskaciju imovine stečene kaznenim djelom, određujući da se pri tome neće dirati prava trećih koja su stečena u dobroj vjeri.

Za razliku od prethodno navedenog ni *Corpus Juris*¹¹¹ ni Zelena knjiga¹¹² nisu pravno obvezujući dokumenti, ali su od iznimne važnosti za problematiku ovog instituta. Njihova važnost prvenstveno proizlazi iz činjenice da pružaju okvir za buduće europsko zakonodavstvo. „*Corpus Juris* je studija ili nacrt europskog kaznenog zakona za zaštitu financijskih interesa Europske unije. Osim izrade kaznenopravnih propisa za zaštitu proračuna Europske unije, cilj projekta bilo je i utvrđivanje mogućnosti za

¹¹⁰ Đurđević, Z., op. cit., str. 729.

¹¹¹ *Corpus Juris* (COM(2001)715) - manji je skup kaznenopravnih propisa koji je izradila skupina europskih profesora kaznenog i kaznenoprocenog prava iz različitih država članica na inicijativu Europske komisije. Sastoji se od materijalnih i procesnih odredaba čija je svrha učinkovita kaznenopravna zaštita financijskih interesa Europske unije, u prvom redu njezinog proračuna.

¹¹² Green paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, Brussels, 11.12.2001, COM (2001) 715 final

implementaciju kaznenomaterijalnih i kaznenoprocenih odredaba u kaznenopravne poretke država članica.“¹¹³ Corpus juris uz individualnu kaznenu odgovornost te odgovornost voditelja poduzeća predviđa i kaznenu odgovornost pravnih osoba. Prema članku 13. kaznena djela protiv financijskih interesa Europske unije “mogu počinuti i pravne osobe, kao i druga udruženja koja prema zakonu mogu raspolagati vlastitom imovinom, ako je kazneno djelo za račun pravne osobe počinio njezin organ, predstavnik ili druga osoba koja djeluje u njezino ime ili ima ovlast, temeljem prava ili stvarnih okolnosti, donositi odluke.”¹¹⁴ Kao i prethodno navedeni propisi i Corpus Juris predviđa kumulativnu odgovornost pravnih i fizičkih osoba kao počinitelja, poticatelja i pomagača u istim radnjama. Vidimo dakle da i on temelji odgovornost pravne osobe na modelu izvedene odgovornosti, a da bi pravna osoba mogla odgovarati bitno je da su ispunjene posebne pretpostavke, odnosno da je kazneno djelo počinjeno u korist pravne osobe i da ga je počinila odgovorna osoba koja djeluje u njeno ime ili ima ovlast odlučivanja. Nastavak Corpus Juris-a je Zelena knjiga o kaznenopravnoj zaštiti financijskih interesa Zajednice i ustanovljavanju europskog tužitelja. U Zelenoj knjizi je preuzeta ideja europskog tužitelja kao i druga kaznenomaterijalna i kaznenoprocena rješenja iz Corpus Juris. U principu Zelenom knjigom se predviđa ujednačavanje odnosno harmonizacija kaznenomaterijalnih propisa država članica Europske unije o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba. Kada sagledamo sve navedeno vidimo kolike napore ulaže ne samo Europska unija nego i ostale međunarodne organizacije kako bi se odgovornost pravnih osoba za kaznena djela usadila u što više pravnih sustava. To samo po sebi potvrđuje važnost reguliranja ove materije. Kada razmišljamo o današnjem svijetu teško da možemo zamisliti i jedan dio društva koji funkcionira bez prisutnosti pravnih osoba. Kolika je njihova današnja važnost pokazuje i financijska snaga kojom mnoge na međunarodnoj sceni raspolažu. Uz njihov brojčani i poslovni razvoj nezamislivo bi bilo da se pravo ne razvija u smjeru reguliranja njihova poslovanja, postupanja, organizacije pa tako na kraju i kaznene odgovornosti. Smatram da kada bi pravo uređivalo materiju vezanu

¹¹³ Đurđević, Z., op. cit., str. 732.

¹¹⁴ Ibid.

uz pravne osobe, a ne bi se jednako tako fokusiralo i na uređivanje njihove kaznene odgovornost bilo bi manjkavo. Također ako sagledamo širu sliku i obratimo pažnju na to koliki utjecaj pravne osobe imaju na skoro sve dijelove današnjeg života, uređivanje njihove odgovornosti samo prekršajnim sankcijama jednostavno ne pruža zadovoljavajuću sigurnost u pravnom prometu. One bi prvenstveno svojim financijskim fondovima vrlo lako mogle izbjeći bilo kakve teže posljedice svojih protupravnih radnji. Na taj način one bi nastavile poslovati a društvo bi razvilo sliku o nedodirljivosti pravnih osoba. Iako je dug put ka ustaljivanju prakse odgovornosti pravnih osoba uz odgovorne osobe za kaznena djela ono po mojem mišljenju jedino adekvatno zadovoljiti potrebe današnjeg vremena.

4.3. STATISTIKA KAZNENE ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA OD 2005. GODINE DO DANAS

Kroz sljedeću cjelinu osvrnut ću se na brojke prijavljenih, optuženih i osuđenih pravnih osoba i primjenu Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela od početka njegove primjene do danas kako bi na taj način stekli cjelovit uvid u razvoj instituta i njegovo prihvaćanje u naš pravni sustav. „Statistička analiza o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela temelji se na rezultatima redovitih statističkih istraživanja o pravnim osobama kao počiniteljima kaznenih djela koja provodi Državni zavod za statistiku prema Godišnjemu provedbenom planu statističkih aktivnosti za svaku godinu na koju se taj plan odnosi, a na temelju Zakona o službenoj statistici.“¹¹⁵

	2005	2006	2007	2008	2009
Prijavljeni	149	310	597	666	844
Optuženi	11	23	64	130	133
Osuđeni	8	17	39	80	65 ¹¹⁶

¹¹⁵ Novosel, D.; Rogić – Hadžalić, D., Kaznena odgovornost pravnih osoba za kaznena djela 2004.-2009., Državni zavod za statistiku, Zagreb. 2010., Studije i analize br. 108., str. 7

¹¹⁶ Ibid. str. 10. i 11.

Kao što vidimo iz prethodne tablice u rasponu od pet godina sveukupan broj prijavljenih pravnih osoba bio je 2.566. U istom razdoblju optuženo je svega 361 pravna osoba, a na kraju je osuđeno njih 209. Kada sagledamo prvih pet godina od kada je ZOPOKD zaživio primjećujemo velik porast broja prijave protiv pravnih osoba. Kazneno djelo čije brojke su najviše iskakale bilo je protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja¹¹⁷. Najčešći oblik kaznenog djela te vrste bili su kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju te kazneno djelo zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju. Najveći broj prijava stizao je od strane samog oštećenog trgovačkog društva, oštećenih građana i od strane MUP – a.¹¹⁸ S obzirom da je postojao sve veći broj slučajeva u kojima odgovorna osoba postupa u interesu pravne osobe, a ne zbog toga što je ona nešto osobno htjela pravna osoba mora biti dovedena kao odgovorna pred pravosudne organe. „Najčešće je riječ o tome da odgovorna osoba na određeni način pristaje na činjenje kaznenog djela i na posljedice jer se to od nje očekuje ili mora otići s odgovornog mjesta. U takvim slučajevima nepravedno je da je kažnjena samo odgovorna osoba, razlozi pravičnosti traže da se kazni i onaj u čijem interesu je to djelo počinjeno, dakle – pravna osoba.“¹¹⁹ Novi oblici organiziranog kriminaliteta dovode do takvih oblika kriminala u kojima je pojedinac nevažan dok u prvi plan sve više dolazi pravna osoba. Sukladno tome traži se njezina odgovornost. No, kao što smo već napomenuli pravnoj osobi ne može se pripisati kazneno djelo baš u svakom slučaju, a ni ako je počinjeno od strane bilo koje osobe u pravnoj osobi. Dakle prije donošenja odluke o osnovanosti kaznene prijave protiv pravne osobe potrebno je utvrditi je li kazneno djelo počinila odgovorna osoba. Članak 4. ZOPOKD-a određuje da je odgovorna osoba fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe. Osobe koje vode poslove u principu biti će određene zakonom ili statutom društva. Daleko je teži odgovor na pitanje tko je odgovorna osoba s obzirom na to koji su joj poslovi iz područja djelovanja pravne osobe povjereni.¹²⁰ Odgovor je jednostavno dati ako je djelo počinjeno uz znanje uprave društva ili ako se zna osoba koja ga je počinila, ali ako počinitelj nije poznat

¹¹⁷ 2005. godine prijavljeno je 67 pravnih osoba za kazneno djelo protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja, iste godine osuđena je jedna pravna osoba. 2009 godine za isto kazneno djelo prijavljeno je 535 pravnih osoba a osuđeno su 32.

¹¹⁸ Novosel D., Rogić – Hadžalić, D., op. cit., str.12.

¹¹⁹ Ibid. str. 13.

¹²⁰ Ibid. str. 15.

i ako uprava dostavi prigovor da je to djelo počinjeno bez njezina znanja pitanje odgovornosti pravne osobe stvara teškoće u praksi. U svakom slučaju ako je pravna osoba organizirala svoje poslovanje sukladno propisima postoji velika vjerojatnost da neće odgovarati za počinjena kaznena djela, dok u suprotnom ako to nije učinila i prihvaća radnje odgovorne osobe, bit će pozvana na odgovornost za kazneno djelo. Napomenut ćemo još odbacivanje kaznene prijave i razloge koji su pretezali u tih prvih pet godina primjene zakona. Za pravnu osobu vrijede jednaki razlozi odbačaja kao i za fizičke osobe¹²¹ od kojih su najčešći bili odbačaj kaznenih prijava zbog nedostatne sumnje (45,9%) i to što nema obilježja kaznenog djela (35,8%). U manjim postocima prijava je odbačena kada je riječ o beznačajnom djelu, zatim iz razloga svrhovitosti i zastare¹²². U slučajevima kada kaznena prijava nije odbačena te su izrečene sankcije u većini slučajeva radilo se o novčanim kaznama. Od ukupnog broja osuđenih pravnih osoba u gledanom vremenskom periodu, za njih 35 izrečena je novčana kazna preko 20 tisuća kuna (16,8%), potom 61 novčana kazna od 10 001 do 20 000 kuna (29,3%) te 112 novčanih kazni od 5 000 do 10 000 kuna (53,9%).¹²³ Što se tiče kazne ukidanja pravne osobe, s obzirom da se ta kazna može izreći samo ako je pravna osoba osnovana radi činjenja kaznenih djela ili ona služi kao paravan za pranje novca ili slično, u praksi tadašnjeg doba nije bilo slučajeva u kojima bi se ta kazna izrekla. I posljednje od 2005. do 2009. izrečene su četiri sigurnosne mjere oduzimanja predmeta, i to dvije za kazneno djelo nedozvoljene uporabe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, jedna za kazneno djelo obmanjivanja kupaca i jedna sigurnosna mjera za kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju.

Radi boljeg stjecanja slike napretka našeg pravnog sustava kada je u pitanju ova materija, obratit ćemo pozornost i na statistike iz 2020. i 2021. godine. U tabličnom prikazu također osvrnut ću se i na zadnjih pet godina primjene Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.

	2017	2018	2019	2020	2021
Prijavljeni	883	758	768	707	653
Optuženi	121	99	77	86	73

¹²¹ Čl. 206. ZKP

¹²² Novosel D., Rogić – Hadžalić, D., op. cit., str. 27.

¹²³ Ibid. str. 53.

Osuđeni	31	31	31	49	39 ¹²⁴
---------	----	----	----	----	-------------------

Kada usporedimo brojke u prvih i zadnjih pet godina primjene ZOPOKD u praksi ne možemo primijetiti znatni odmak. Iako u početku primjećujemo porast broja kako prijavljenih i optuženih tako i osuđenih trend se nije nastavio, upravo suprotno vidimo da brojke prijavljenih opadaju a sukladno tome opada i broj optuženih. S druge strane, iako brojke osuđenih u principu stagniraju, njihov udio je veći s obzirom na manji broj optuženih pravnih osoba.

U 2020¹²⁵. državna odvjetništva u Republici Hrvatskoj donijela su odluke u povodu prijave za 707 pravnih osoba – počinitelja kaznenih djela, što je za 8,0% manje prijavljenih pravnih osoba nego u 2019. Broj optuženih pravnih osoba u odnosu na prethodnu godinu veći je za 11,7%, a broj pravnih osoba proglašanih odgovornima za 58,1%. U 2020. broj optuženih pravnih osoba iznosio je 86, a udio pravnih osoba koje su proglašene odgovornima iznosio je 57,0% (49 pravnih osoba). Što se tiče kaznenih djela, najzastupljenija su bila kaznena djela protiv gospodarstva. Za pravne osobe proglašene odgovornima izrečene su novčane kazne od kojih su, najučestalije kazne od 10 001 do 20 000 kuna (21 pravna osoba), a potom novčane kazne od 20 001 do 50 000 kuna (za 20 pravnih osoba), dok je za pet pravnih osoba sud je donio odluku o oduzimanju imovinske koristi stečene kaznenim djelom.

U 2021. državna odvjetništva u Republici Hrvatskoj donijela su odluke u povodu prijave za 653 pravnih osoba – počinitelja kaznenih djela, što je za 7,6 % manje prijavljenih pravnih osoba nego u 2020. Broj optuženih pravnih osoba u odnosu na prethodnu godinu manji je za 15,1%, a broj pravnih osoba proglašanih odgovornima za 20,4%. Broj optuženih u 2021. godini iznosio je 73 pravne osobe, a udio pravnih osoba koje su proglašene odgovornima iznosio je 53,4% (39 pravnih osoba).

Kako se dinamika kriminaliteta razlikuje u odnosu na pojedine skupine kaznenih djela u sljedećoj tablici prikazat ćemo broj prijave i osoba proglašanih odgovornima za pojedinačno navedena kaznena djela u 2021. godini.

¹²⁴ Finzir, G., et. al., loc., cit.

¹²⁵ Finzir, G., et. al., id., op. cit. 1.

KAZNENO DJELO PROTIV	PRIJAVLJENI	ODGOVORNI
Radnih odnosa i socijalnog osiguranja	68	5
Okoliša	16	4
Opće sigurnosti	45	5
Imovine	87	1
Gospodarstva	347	53
Intelektualnog vlasništva	4	/
Službene dužnosti	35	2
Ostala kaznena djela	51	3 ¹²⁶

Vidimo da jednako kao i prethodnih godina najzastupljenija su bila kaznena djela protiv gospodarstva. Za pravne osobe proglašene odgovornima u 2021. godini za jednu je osobu izrečena kazna ukidanja pravne osobe, dok su za ostale izrečene novčane kazne. Što se tiče visine izrečene novčane kazne ponovo su najučestalije one u rasponu od 10 001 do 20 000 (15 pravnih osoba), a potom iznosi od 20 001 do 50 000 (13 pravnih osoba). Za dvije pravne osobe sud je donio odluku oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom. Podaci koje imamo pred sobom ne ulijevaju preveliku sigurnost. Broj prijavljenih pravnih osoba sam po sebi nije toliko velik, a na kraju broj osoba proglašanih odgovornima daje zaključiti da nije česta pojava. Kaznena odgovornost pravnih osoba, iako zakon postoji nekih dvadesetak godina, i dalje ne izgleda toliko društveno prihvaćena kao prekršajnoppravna odgovornost.

¹²⁶ Finzir, G., et. al., op. cit., str. 2.

5. „AFERA SPICE“

Prije nego pobliže objasnimo navedeni predmet bitno je objasniti pojam neprijateljskog preuzimanja koji će, kao što ćemo vidjeti, predstavljati glavnu nit vodilju obrane optuženika u tzv. aferi Spice Preuzimanje¹²⁷ označava svako stjecanje druge tvrtke ili značajnog udjela u vlasničkoj glavnici druge tvrtke od strane tvrtke preuzimatelja bez obzira na to je li preuzimanje ostvareno kupnjom imovine, vlasničkog udjela ili udruživanjem vlasničkih interesa. U tom slučaju preuzeta tvrtka pravno prestaje postojati i ne provodi postupak likvidacije. Preuzeta tvrtka može nastaviti poslovati, ali to čini pod imenom tvrtke preuzimatelja. Preuzimanje može biti prijateljsko i neprijateljsko. Preuzimatelj pregovara sa upravom tvrtke koja je mogući predmet preuzimanja o istome. Ukoliko uprava pristane na preuzimanje tada se smatra da je preuzimanje prijateljsko, a u suprotnom se radi o neprijateljskom preuzimanju. Zakonom o preuzimanju dioničkih društava propisuje se postupak za preuzimanje ciljnih društava objavljivanjem ponude za preuzimanje.

Ponuda može biti dobrovoljna ili obvezna, a može biti u novcu ili u dionicama. Svrha propisivanja postupka za preuzimanje je zaštita svih dioničara u prilikama kad određeni dioničar stekne kontrolu nad ciljnim društvom. U takvom slučaju većinski dioničar je obvezan dati ponudu za preuzimanje. U slučaju obvezne ponude fizička ili pravna osoba koja neposredno ili posredno, samostalno ili djelujući zajednički s drugom fizičkom ili pravnom osobom stekne dionice s pravom glasa ciljnog društva, tako da sveukupno posjeduje više od 25% dionica s prvom glasom ciljnog društva, obvezna je objaviti ponudu za preuzimanje. Obvezna ponuda služi tome da se manjinskim dioničarima ponudi otkup njihovih preostalih dionica, no manjinski dioničari nisu obvezni prodati svoje dionice.

Suština „afere Spice“ je pitanje jesu li optuženi uistinu postupali na dobrobit društva i nastojali ga obraniti od neprijateljskog preuzimanja ili su udruženi pokušali preuzeti vlasništvo nad Podravkom te je pritom oštetili za gotovo 400 milijuna kuna. U odnosu na argument neprijateljskog preuzimanja valja obratiti pažnju i na pravila poslovne prosudbe, odnosno jesu li zbog opravdane bojazni od neprijateljskog preuzimanja članovi uprave opravdano postupili pozivajući se na pravila poslovne prosudbe.

¹²⁷ Zakon o preuzimanju dioničkih društava (Narodne novine 109/07, 36/09, 108/12, 90/13, 99/13, 148/13)

U prvom stupnju odlučivao je Županijski sud, a na optuženičkoj klupi našli su se: D. P., D. M., Z. Š., J. P. i S. R. kao bivši čelnici TD Podravka. Uz njih teretili su se vlasnik i direktor splitske tvrtke SMS S. M., suvlasnik varaždinske Fima Grupe M. H. te odvjetnik Z. M.. Optužene D. P., D. M., M. H., Z. Š., S. R. i J. P. tužitelj je teretio da su počinili kazneno djelo udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. st. 1. KZ/97 i zlorabe položaja i ovlasti iz čl. 337. KZ/97. Dok je S. M. optužen da je počinio kazneno djelo pomaganja u zlorabi položaja i ovlasti, te Z.M. kazneno djelo poticanja na zlorabu položaja i ovlasti i kazneno djelo krivotvorenja službene isprave iz čl. 312. st. 1. KZ/97. U navedenom predmetu županijski je sud oslobodio 2016. godine D. P. i sedmoricu suokrivljenika optužbe da su pokušali preuzeti vlasništvo nad Podravkom. Iako su nepravomoćnom presudom suda oslobođeni za pokušaj preuzimanja Podravke tvrtkinim novcem, D. M., Z. Š., J. P. i S. M. proglašeni su krivima da su Podravku oštetili dajući 65 milijuna kuna splitskoj tvrtki SMS dvama zajmovima, jednim u iznosu od 45 milijuna kuna i jednim u iznosu od 20 milijuna kuna. Nepravomoćnom presudom zagrebačkog Županijskog suda D. M. je osuđen na dvije godine zatvora, Z. Š. na deset i J. P. na devet mjeseci zatvora zamijenjenih radom za opće dobro, a S.M. na šest mjeseci zatvora uvjetno, uz rok kušnje od dvije godine. D. M., postane li presuda pravomoćna, Podravci mora vratiti 65 milijuna kuna, a ostala trojica nešto više od 10 milijuna kuna. S obzirom na oslobađajući dio presude Županijski sud je TD Podravka uputio da imovinskopravni zahtjev u iznosu od skoro 307 milijuna kuna ostvari u novom sudskom postupku. Obrazlažući oslobađajući dio nepravomoćne presude sud je kazao da bi D. P. i bivši čelnik Podravke D. M., koje je Uskok teretio za organiziranje grupe koja je trebala steći kontrolu nad većinskim paketom Podravkinih dionica, odgovarali samo u slučaju da su postupali radi stjecanja imovinske koristi. No, ako je šteta nastupila s drugom namjerom oni nisu odgovorni jer im se to optužnicom nije ni stavljalo na teret. Sudac je zauzeo stav da tužiteljstvo nije dokazalo nad koliko su posto dionica optuženici navodno htjeli steći kontrolu te na koji način je D. P. trebao kontrolirati državni paket koji je bio odlučujući za stjecanje kontrole te što je poduzeo u tom cilju. Ustvrdio je i da je uprava prema pravilima poslovne prosudbe morala štititi interese tvrtke kada je postojala opasnost od neprijateljskog preuzimanja te da čak i poduzimanje radnji koje se naknadno pokažu štetnima ne znači da su postupili nezakonito. U principu Županijski sud donio je presudu u korist optuženika jer je na temelju utvrđenog činjeničnog stanja zaključio da nema dokaza da su optuženici uistinu

počinili kaznena djela za koja ih se tereti. S obzirom na ovakvu presudu Županijskog suda žalbu su podnijeli D. M., Z. Š., J. P., S. M., TD Podravka i USKOK.

Vrhovni sud RH¹²⁸ kao žalbeni sud preinačio je prvostupanjsku osuđujuću presudu i oslobodio D. M. optužbe za sklapanje štetnog ugovora. Potvrdio prvostupanjsku osuđujuću presudu Z. Š., J. P. i S. M. koja se odnosi na osudu da su 2009. Z.Š. kao predsjednik Uprave Podravke i J. P. kao član Podravkine Uprave na poticaj D. M. neosnovano prikazali smanjenje dugova tvrtke D.M. SMS prema Podravci u iznosu od 10,7 milijuna kuna i također potvrdio prvostupanjsku oslobađajuću presudu u odnosu na sve optuženike u aferi Spice koja se odnosi na namjeru preuzimanja većinskog vlasništva nad TD Podravka. Naime, Vrhovni sud je prihvatio žalbu D. M. u kojoj ističe da u odnosu na kazneno djelo iz čl. 246 KZ/11 (zloporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju)¹²⁹, u činjeničnom opisu osuđujućeg djela pobijane presude nedostaje opis oblika krivnje. Optužnicom je D. M. stavljeno na teret kazneno djelo sklapanja štetnog ugovora propisano Kaznenim zakonom 1997. godine. Za ostvarenje tog kaznenog djela potrebno je da predstavnik pravne osobe koja se bavi gospodarskom djelatnošću namjerno zaključi ugovor za koji zna da je štetan. “Prema stajalištima različitih sudova djelo se moglo počiniti s izravnom namjerom s ciljem pribavljanja imovinske koristi za svoju ili drugu pravnu osobu”¹³⁰. Svijest počinitelja mora obuhvaćati znanje o štetnosti ugovora te postupanje protivno ovlaštenju, dakle izravnu namjeru, dok je samo prouzročenje štete objektivni element kažnjivosti. S obzirom da je to kazneno djelo brisano Kaznenim zakonom iz 2011. godine prvo se moralo riješiti pitanje postoji li pravni kontinuitet tog djela u odgovarajućem kaznenom djelu novog zakona. Prvostupanjski sud je izveo zaključak da je sklapanje štetnog ugovora tipičan oblik zloporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju pa da stoga postoji pravni kontinuitet između ta dva kaznena djela. Prvostupanjski sud je zaključio da se radnjama optuženika ostvaruju sva subjektivna i objektivna obilježja kaznenog djela iz čl. 246. st. 2 KZ/11¹³¹, no takav zaključak za Vrhovni sud nije bio održiv. Kako bi uopće postojao kontinuitet između dva kaznena djela potrebno je da staro i novo kazneno djelo napadaju isto

¹²⁸ Vrhovni sud Republike Hrvatske, [br. I Kz – Us 15/2018 – 13](#), 13. 09. 2021.

¹²⁹ [Kazneni zakon](#) (Narodne novine 125/2011)

¹³⁰ S. Rokandić Vidlička, R. Pražetina Kaleb: [Šest godina primjene novog Kaznenog zakona i utvrđivanje pravnog kontinuiteta zloporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju](#) (čl. 292 KZ/97): Tumačenje zloporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju i utaje poreza i carine, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 561-590.

¹³¹ Zloporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju

zaštićeno pravno dobro s tim da i način na koji napadaju to djelo mora biti isti, te ova dva navedena uvjeta moraju biti ispunjena kumulativno.¹³² Kako bi bolje shvatili opstojnost kontinuiteta između ova dva kaznena djela, osvrnut ćemo se na elemente koji trebaju biti zadovoljeni uz gore navedene. Prvenstveno što se tiče spomenute namjere sudska praksa stava je da je potrebna isključivo izravna namjera no, očigledno a i što nesumnjivo potvrđuju stavovi autorica u „odnosu na članak 246. KZ/11 zasigurno dolazi u obzir i neizravna namjera kao oblik krivnje.“¹³³ Naime, do pojavnosti takvog oblika krivnje došlo bi „u slučaju da počinitelj koji je svjestan da može ostvariti obilježja tog kaznenog djela na to pristaje, pristaje na nastupanje posljedice, u konkretnom slučaju to bi mogla biti šteta onim imovinskim interesima za koje se dužan brinuti. Analizirajući koje bi radnje počinitelja mogle proizaći iz tog oblika namjere, autorice nalaze npr. neprofesionalne radnje stvarno postavljenog člana uprave.“¹³⁴ Sljedeći element koji se nužno mora ispuniti za zadovoljavanje navedenog instituta je da ga je počinila odgovorna osoba u pravnoj osobi. Konačno, uz element nužnosti zaštite tuđih interesa kako bi se ispunili svi preduvjeti za postojanje kontinuiteta od presudnog je značaja i ostvarenje koristi za drugu osobu. Taj pojam podrazumijeva „ drugu fizičku ili pravnu osobu dakle ne pravnu osobu u kojoj bi optuženi obnašao dužnost odgovorne osobe. Izgleda da sudska praksa nema dvojbe da ta druga osoba može biti druga fizička ili pravna osoba, odnosno ne može biti pravna osoba u kojoj je počinitelj odgovorna osoba.“¹³⁵ Zadnji element na koji ćemo se osvrnuti je ubiti problematično pitanje trebaju li kumulativno ili alternativno nastupiti šteta i stjecanje imovinske koristi. Kako prof. Roksandić navodi „ iz zakonskog opisa čl. 246 KZ/11 proizlazi da je uvjet nastanka ovog djela nastanak štete, a ne alternativno nastup štete ili koristi, što je ranije bio slučaj kod jednog od prednika ovog djela, čl. 337. KZ/97 (poglavito njegovih st. 3. i 4. te čl. 291., 292. i 294. KZ/97). Roksandić Vidlička navodi kako je tumačenje da su šteta i korist alternativni uvjeti problematično, pogotovo ako se pođe od volje zakonodavca te koristi i komparativna metoda tumačenja (u širem smislu) definiranja elemenata ovog djela.“¹³⁶ U svakom slučaju da bi se ostvarilo kaznenog djela bitno je da je nastupila šteta. U konkretnom slučaju je u činjeničnom opisu djela opisano samo objektivno postupanje optuženika ne i opis namjere za ostvarenje imovinske koristi. Kako nema

¹³² Roksandić Vidlička S., Pražetina Kaleb R., op. cit., str. 567.

¹³³ Ibid. str. 570.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid. str. 572.

¹³⁶ Ibid. str. 576.

namjere nema ni tog kaznenog djela, a posljedično ni kontinuiteta u novom kaznenom zakonu. Stoga je Vrhovni sud uvažio žalbu D. M. i preinačio pobijanu presudu te ga oslobodio optužbe za kazneno djelo.

Što se tiče žalbe Z. Š., J. P. i S. M. one se u cijelosti odbijaju kao neosnovane te se potvrđuje prvostupanjska presuda. Z. Š. ja u žalbi osporavao pravilnost ocjene dokaza, naveo da je sud pogrešno okarakterizirao inkriminirane aktivnosti te osporavao pravilnost i potpunost činjeničnog stanja. J. P. je u svojoj žalbi zahtijevao pobijanje presude jer je, po njemu, obrazloženje suda proturječno, kontradiktorno i nedosljedno. S. M. je pak u žalbi isticao da je izreka pobijane presude nerazumljiva i proturječna sama sebi, ali i razlozima pobijane presude. U žalbi je također isticao da iz činjeničnog opisa ne proizlaze zakonski opisi i pravna kvalifikacija inkriminiranog mu kaznenog djela. Suprotno žalbenim navodima u činjeničnom opisu djela prvostupanjski je sud naveo da je optuženi S. M. postupao po dogovoru sa Z. Š. i J. P. u namjeri da prikaže smanjenje dugovanja društva SMS d.o.o. prema TD Podravka s ciljem da se prikrije stvarna izloženost Podravke, te s ciljem pribavljanja nepripadne imovinske koristi za društvo SMS. Utvrđeno je temeljem mišljenja i nalaza vještaka da je ishod transakcija bio takav da je društvo Podravka d.d. vlastitim novcem zatvorilo dug društva SMS d.o.o. i to na način da je iznos od nešto više od 10 milijuna kuna najprije uplaćen društvu Gradec d.o.o., a kada je to društvo vratilo novac kao pogrešnu doznaku sredstava, društvo Podravka d.o.o. je taj novac knjižilo kao podmirenje obveze društva SMS. Ovakve zaključke potvrdio je i drugostupanjski sud. Suprotno navodima da nije dokazana namjera S. M. kao pomagača prvostupanjski sud pravilno je utvrdio da je S. M. potpisao sporne ugovore svjestan da ne odražavaju stvarno stanje i poslovne odnose te da će na taj način društvo SMS pribaviti nepripadnu imovinsku korist čime je pomogao Z. Š. i J. P. u počinjenju kaznenog djela. Što se tiče visine kazni Vrhovni sud smatra da je Z. Š. i J. P. pravilno olakotnim ocijenjena dosadašnja neosuđivanost te da šteta nije nastupila radnjom kojom su isplatili novac, već da otpis potraživanja predstavlja manju kriminalnu količinu, kao i da od kaznenog djela nisu ostvarili osobnu korist. Sud također smatra da je za S. M. pravilno olakotnim ocijenjena dosadašnja neosuđivanost te da je motiv za počinjenje kaznenog djela bio pokušaj spašavanja posrnule tvrtke, a ne pribavljanje osobne koristi. Zaključno svemu navedenom s obzirom na pravomoćnost presude Vrhovnog suda uz kazne zatvora odnosno uvjetnu kaznu Z. Š., J. P. i S. M. na ime imovinskopravnog zahtjeva naloženo je isplatiti

Podravci 10,7 milijuna kuna u roku od 15 dana, dok D. M. mora isplatiti 65 milijuna kuna.

USKOK podnošenjem žalbe dovodi u pitanje zaključke prvostupanjskog suda u pogledu razloga poduzimanja određenih radnji kao npr., pokušaja uspostave menadžersko – radničkog dioničarstva, obrane od neprijateljskog preuzimanja itd. Pri tome tvrdi da su sve poduzete radnje koje se optuženicima stavljaju na teret bile poduzete s namjernom pribavljanja nepripadne imovinske koristi stjecanjem kontrole nad većinskim paketom dionica TD Podravka d.d. No, kao što je gore navedeno jednostavno za sud nije bilo dokaza koji bi potkrijepili navode USKOKA da su optuženi zaista postupali udruženi u tom smjeru. Naime, u cijelom predmetu sporne su dvije stvari. Prvenstveno da li je postojala stvarna opasnost od neprijateljskog preuzimanja i priroda ugovora koje su optuženici zaključivali sa trećim stranama.

Žalitelj je doveo u pitanje zaključak prvostupanjskog suda o postojanju razumne pretpostavke da je društvo R&S zaista započelo neprijateljsko preuzimanje jer da bi se moglo započeti s preuzimanjem treba biti objavljena ponuda i preuzimatelj treba imati više od 25% dionica što u konkretnom primjeru nije slučaj. Također USKOK smatra da je sud pogrešno povjerovao obrani D. M. da je vidio dokumente o planovima R&S koji su nepovoljni za Podravku. Sukladno svojim navodima žalitelj smatra da postupanje optuženih članova uprave nije trebalo ocijeniti prema pravilima poslovne prosudbe. Primjena tog pravila dolazi u obzir ukoliko je član uprave prije donošenja odluke prikupio sve informacije, ako je odluka donesena u dobroj vjeri, ako član uprave nema osobni interes te ukoliko nije riječ o prevelikom riziku. „Član uprave društva ne postupa protivno svojoj obvezi voditi poslove društva s pozornošću urednog i savjesnog gospodarstvenika iz čl. 252. ZTD-a kad pri donošenju poduzetničke odluke na temelju primjerenih informacija smije razumno pretpostaviti da djeluje za dobrobit društva (tzv. pravilo poslovne prosudbe, business judgement rule). Pretpostavke za primjenu pravila poslovne prosudbe jesu sljedeće: a) mora se raditi o poduzetničkoj odluci, b) uprava mora razumno pretpostaviti da djeluje za dobrobit društva, c) ne smije biti riječ o prevelikom riziku, d) odluka se mora donijeti na temelju primjerenih informacija, e) ne smije postojati sukob interesa niti se smije djelovati pod utjecajem koji je nespojiv s onim što se poduzima, f) mora se djelovati u dobroj vjeri.“¹³⁷ Iz proučenog predmeta te

¹³⁷ Rokсандić Vidlička S., Bilić, A., op.cit. str 635.

uz implementiranje teorije o pravilima poslovne prosudbe, poslovi koje su članovi Podravke sklapali mogli bi se okarakterizirati kao suviše rizični poslovi. Povreda tuđih imovinskih interesa postoji kada osoba sklopi poslove koji su rizičniji od onih na čije je sklapanje ovlaštena. „ Najšire ovlasti za sklapanje rizičnih poslova imaju članovi uprave dioničkog društva koji vode poslove društva na vlastitu odgovornost i nisu dužni uvažavati upute drugih organa. I njihova je slobodna procjena, kao što je spomenuto, ograničena pravilom poslovne prosudbe. Pravilo poslovne prosudbe, među ostalim, nalaže da se pri ispitivanju pravilnosti prosudbe u obzir uzme i predmet poslovanja društva te visina imovine koja je ugrožena rizičnim pravnim poslom.“¹³⁸ Iz okolnosti slučaja te iz iznesene obrane, a vođen osnovama poslovne prosudbe sud je zaključio kako je istu moguće primijeniti na postupanje optuženika.

Nadalje što se tiče ugovora koje je Podravka sklapala, USKOK smatra također krivima zaključke prvostupanskog suda. Prvostupanski sud utvrdio je kako su se razgovori s kreditnim institucijama 2006. i 2007. godine vodili radi budućih Podravkinih akvizicija, financiranja menadžersko – radničkog dioničarstva i radi refinanciranja ranijih kreditnih obaveza. USKOK navodi i da Opcijski ugovor koji je Podravka zaključila sa TD Fima Holding d.d. Varaždin je bio namijenjen ostvarivanju inkriminiranog plana, odnosno zaključen kako bi se putem depozita za kredite Fima Grupe d.d., angažirala sredstva Podravke za kupnju vlastitih dionica. U prilog tom zaključku navodi činjenicu da ostali neoptuženi članovi Uprave i Nadzornog odbora za njega nisu znali. Jednako maliciozno smatra i sljedeći Opcijski sporazum. Ako uzmemo u obzir da je taj ugovor sklopljen 2007. godine vidimo vremenski raskorak u odnosu na postojanje opasnosti od neprijateljskog preuzimanja, ako je uopće postojala, stoga smatram upitnim zaključke suda kako glasi. Naime Vrhovni sud je istaknuo da je u 2005. postojala opasnost od neprijateljskog preuzimanja dionica Podravke te da je prvostupanski sud opravdano zaključio da su radnje koje su poduzimali optuženici bile neophodne za sprječavanje takvog neprijateljskog preuzimanja. Tim radnjama, dodaje sud, optuženici su ujedno sanirali i poboljšali pravnu i financijsku situaciju Podravke koja je angažirala vlastita sredstva za kupnju paketa dionica. Sud nadodaje da je Podravka stekla jedino taj paket dionica i to kad je procijenjeno da postoji stvarna i neposredna opasnost od neprijateljskog preuzimanja. Time se, smatra sud, spriječio nastanak štete koja se kasnije ne bi mogla sanirati, a Podravka zadržala poziciju kontrole paketa 10,64 posto

¹³⁸ Ibid. str. 643.

dionica pa je, ističe sud, primjena pravila poslovne prosudbe u tim okolnostima bila opravdana. Nerazumljivo je u ovom djelu presude kako sud pravda ugovore zaključene čak dvije godine nakon što je utvrđena opasnost od neprijateljskog preuzimanja, naročito ako uzmemo u obzir da je te 2007. godine R&S već prodao svoj paket dionica, koji u nijednom trenutku nije iznosio više od 2,56%.

Sljedeće što se navodi je osnivanje društva Apple ltd. na Malti za koji USKOK smatra da je osnovano s ciljem da se pojavi kao ugovorna strana u odnosu sa TD Fima Grupa i preuzme kontrolu nad Fima Ami ltd. a time posredno i nad paketom od 10,64% dionica Podravke. Bitno je napomenuti da su osnivači društva Apple ltd. D. M., M. H. i S. R. Uz sve navedeno USKOK tvrdi da je prvostupanjski sud nedovoljno kritično utvrdio kako je u svim tim činjenično opisanim aranžmanima TD Podravka preuzela plaćanje obveze TD Fima Grupa koji se odnose na stjecanje inkriminiranog paketa dionica, a koje obveze Podravke proizlaze iz ugovora zaključenog 2007. godine. Na samom kraju USKOK upitnima smatra i ugovore potpisane sa OTP bankom i MOL-om kojima se zatvara ugovorni odnos s Merrill Lynch-em. Žalitelj dovodi u pitanje zaključak prvostupanjskog suda da je aranžman s OTP bankom bio povoljniji od aranžmana s Merrill Lynch-em, tvrdeći da takav zaključak također ne potvrđuje nalaz i mišljenje vještaka. Vrhovni je sud potvrdio zaključke prvostupanjskog da su se u inkriminiranom razdoblju istovremeno zaista odvijali različiti događaji koji međusobno ubiti nisu bili povezani iako su uključivali iste aktere. Također potvrdio je i zaključke županijskog suda da optuženici nisu radnje poduzimali u cilju stjecanja kontrole nad većinskim paketom dionica već radi sprečavanja neprijateljskog preuzimanja kao što sam iznad spomenula. Najviši sud je pojasnio da je u Podravci prvotno postojala stvarna namjera da se provede model radničko-menadžerskog dioničarstva te je radi toga i angažirano TD Fima Grupa d.d. Varaždin. U tu svrhu poduzete su radnje, ali nije donesena odluka Vlade o prodaji Podravkinih dionica iz državnog portfelja. Takvu odluku nije mogao donijeti samostalno predsjednik Vlade jer postoji zakonom utvrđena procedura u kojoj sudjeluje više desetaka osoba i raznih tijela, a konačnu odluku o prodaji donosi Vlada, a ne njen pojedinačni član. Zbog toga je model radničkog dioničarstva postao neprovediv. Vrhovni sud složio se također i da sljedećim zaključcima županijskog suda. Do poslovnih pregovora s TD Fima Holding došlo je radi kupnje dionica Podravke koje su se našle na tržištu nakon što su Franck d.d. i PBZ donijeli odluku da izađu iz vlasničke strukture Podravke, a sve kako te dionice ne bi kupio R&S.

Dakle, Opcijski ugovor je zaključen kako bi se postigao dogovor s partnerom, u ovom slučaju prijateljskim preuzimateljem, s kojim je Podravka do tada već bila u poslovnim odnosima vezano uz restrukturiranje i provedbu menadžersko – radničkog dioničarstva stoga se ne može govoriti o tome da su optuženici imali razrađenu strukturu transakcija i načina financiranja ukoliko se dionice Podravke nađu na tržištu. Upravo suprotno o financiranju kupnje inkriminiranog paketa dionica odluka je donesena tek nakon što je Podravka sama kupila svoje dionice od TD Franck koje je naknadno prodala Fimi Grupi uz ranije opisani angažman svojih sredstava (depozitima kod banke za kredit). Navedene dionice koje predstavljaju 10,64% temeljnog kapitala otkupljenje su angažiranjem sredstava TD Podravka d.d. putem depozita kod banke temeljem kojeg je TD Fima Holding dobilo kredit za kupnju. Sud je ispravno utvrdio da Podravka nije imala dovoljno rezervi za otkup tih dionica u trezor pa je postupila kako je gore opisano. Povrh svega, zaključenjem Opcijskog ugovora Podravci je omogućeno da dionice kupi kada će joj to odgovarati. Dakle Podravka je prvo kupila 10,64% dionica od TD Franck, čiju kupnju je financirala trima kratkoročnim kreditima. Nakon toga dogovorila je prodaju istih dionica s TD Fimi Grupa koje je također diglo kredit za njihovu kupnju, a koji je odobren jer je Podravka položila depozit kod banke. Opcijskim ugovorom kojim je dogovorena prodaja odnosno kupnja dionica, Podravci je omogućeno da kupi dionice kada će imati dovoljno sredstava. Nadalje, kada se približio rok kupovne odnosno prodajne opcije iz Opcijskog ugovora zaključen je Dodatak opcijskom ugovoru te je produljen Opcijski ugovor. S obzirom da Podravka u danom trenutku nije imala financijske mogućnosti otkupa vlastitih dionica upućen je dopis TD Fimi Grupa da se suzdrži od realizacije svog prava i da ne prodaje dionice Podravke a da je Podravka spremna u razumnoj mjeri kompenzirati odustajanje od prava koja TD Fimi Grupa pripadaju na temelju navedenog ugovora. Održanim sastankom zatraženo je da TD Fimi Grupa ostane „prijateljski“ dioničar, ali s izmjenom da ne može Podravci nametnuti obvezu kupnje dionica. Bit novog sporazuma bio je da Podravka zadrži dionice pod kontrolom no ovaj puta bez obveze kupnje dionica u određenom roku. Prvostupanjski a i Vrhovni sud ovu suradnju smatraju poslovno opravdanom. U ovom dijelu nadovezujemo se na osnivanje spomenute firme Apple Ltd. S obzirom da se u tijeku pregovora oko nastavka iznad spomenute suradnje nije znalo hoće li do nastavka suradnje uopće doći, sukladno tome osnovano je društvo Apple kako bi TD Podravka imalo rezervnu opciju na koju bi se moglo prebaciti stečenih 10,64% dionica. Sud smatra da kako Apple Ltd. nikada nije poduzelo nijednu aktivnost u smjeru stjecanja

navedenih dionica niti je imalo aktivan račun, da je prvostupanjski sud pravilno zaključio da se to društvo pojavljuje kao moguće rezervno rješenje.

Iako žalitelj navodi kako je namjera optuženika bila stjecanje većinskog paketa kako bi se steklo 100% udjela u dionicama u činjeničnom opisu u ni jednoj od točaka nije naznačeno koji je to postotak dionica nad kojima bi optuženici stekli kontrolu pa da se može zaključiti da uistinu postoji takva njihova namjera. Također ni jedan zakon¹³⁹ ne poznaje termin „većinski paket“. Iako USKOK u svojoj žalbi problematizira i stav prvostupanjskog suda u pogledu uloge D. P., Vrhovni sud slaže se sa zaključcima tog suda. Žalitelj tvrdi da je pogrešan zaključak prvostupanjskog suda kako ovaj optuženik nije poduzeo ni jednu radnju koja bi bila usmjerena na prodaju dionica iz državnog portfelja. Također tvrdi da se on uključivao samo u presudnim trenucima i da je kontrolirao događaje o kojima je bio redovito obavještavan. Međutim, usprkos navodima USKOKA ni iz jednog dokumenta u spisu ili iskaza svjedoka ne proizlazi da je optuženi D. P. poduzeo ikakve radnje vezane za dionice iz državnog portfelja. Također odluka da bi se one mogle uopće pojaviti na slobodnom tržištu ne ovisi o ministru gospodarstva ili podpredsjedniku Vlade već je riječ o zakonom uređenoj proceduri. USKOK je smatrao spornim i ulogu D.P. u aranžmanu s MOL-om i OTP-bankom u pogledu kojeg navodi da je optuženi na sastanku sa Z. H. dogovorio financiranje, no nema dokaza da je D. P., koristeći svoju poziciju pregovarača sa predstavnicima MOL-a, a vezano uz pregovore koje je Vlada RH vodila s MOL-om oko izmjene i dopune Ugovora o međusobnim odnosima dioničara koji se odnosi na INA-u, zatražio da MOL financijski pomogne TD Podravka putem garancije za kredit kod OTP-banke, a na što su predstavnici MOL-a naknadno pristali. Nije održiv ni navod žalitelja da novi kreditni angažman sa OTP-bankom nije bio povoljniji od poslovnog odnosa s Merrill Lynch-em (prvenstveno jer u novom kreditnom odnosu nije postojala obveza uplate margin call-ova)¹⁴⁰. USKOK je u svojoj žalbi također osporavao ulogu Z. M. da nije postupao u interesu TD Podravka nego u privatnim interesima optuženika te da je falsificirao račun kako bi prikrio da je Podravka sudjelovala u zaključenju i financiranju bilo kakvog posla u svezi stjecanja dionica Podravke, no žalitelj nije podnio dokaze

¹³⁹ Zakon o preuzimanju dioničkih društava (Narodne novine 109/07, 36/09, 108/12, 90/13, 99/13, 148/13)
Zakon o tržištu vrijednosnih papira (Narodne novine 84/2002)

¹⁴⁰ Margin call - poziv klijentu da podmiri pad vrijednosti portfelja što on može učiniti uplatom u novcu ili doregistracijom novih dionica. U slučaju da klijent to ne učini, banka ima pravo naplatiti kredit prodajom dionica koje služe kao zalog. Isto tako, ako vrijednost portfelja klijenta poraste, banka može na njegov zahtjev osloboditi dio dionica/novca. < <https://fima-vrijednosnice.hr/podrska/rjecnik/m/> > , pristupljeno 30. 11. 2022.

kojima bi potkrijepio svoje tvrdnje i sukladno tome sud je zaključio u korist Z. M. S obzirom da je D. M. oslobođen od optužbe, sukladno tome oslobođeni su i S. M. i J. P. jer ih se teretilo da su bili pomagač i poticatelj kaznenog djela sklapanja štetnog ugovora koji se stavljao na teret D. M. Kako nema kaznenog djela D. M., nema ni njihovih kaznenih djela. Također nema ni dokaza da su oni potaknuli odnosno pomogli D. M. u sklapanju ugovora.

Na kraju, vrlo je lako za uočiti kako je primjena instituta kaznene odgovornosti pravne osobe, a što već potvrđuje prethodno prikazana Statistika, ponovno izostala. Naime, naglasak je stavljen na odgovornost odgovornih osoba pravne osobe te se moguća odgovornost pranih osoba minimizira. Pitanje je je li to posljedica kompleksnosti koju je potrebno svladati kako bi se ispravno i zakonito mogla utvrditi odgovornost pravne osobe te se ista izvesti iz mnoštva odgovornih osoba. Pravomoćnim okončanjem ovog kaznenog postupka javnosti je prikazana sva raskoš alata koje hrvatsko kazneno prvo posjeduje, no u isto vrijeme ističu se poteškoće koje praksa nije riješila i koje su direktni uzrok dugotrajnosti ovakvih postupaka i izostanka adekvatnog procesuiranja pravnih osoba kada je to potrebno. Analiziranjem izreke presude, a i njenog obrazloženja dolazi se do zaključka kako sud pa i tužitelj imaju tendenciju previdjeti elemente koji su nužni za izvođenje odgovornosti pravne osobe iz odgovornosti odgovornih osoba te njihovu, pa makar i laički gledano, očitu povezanost.

6. ZAKLJUČAK

Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela kompleksan je institut. Ipak, njegovo postepeno uvođenje i prihvaćanje imanentno je današnjem društvu. Sasvim je nesporna nezaobilazna uloga pravnih osoba u ostvarivanju društveno prihvatljivih ciljeva i interesa, no isto tako je očito da je djelovanje pravnih osoba često povezano s nekim, vrlo teškim pojavnim oblicima suvremenog kriminala. Koliko god ovaj pravni institut bio neizbježan, ne možemo zanemariti probleme koje on u praksi povlači za sobom. Prvenstveno kazneni postupak ne može se voditi samo protiv pravne osobe bez istovremenog progon odgovorne osobe u pravoj osobi obzirom na načelo izvedene krivnje a kao što smo već u radu napomenuli određenje odgovorne osobe nije uvijek lagan zadatak. Iznimka i problem kojem je zakon adekvatno doskočio su situacije kada se odgovornoj osobi zbog stvarnih ili pravnih prepreka ne može utvrditi odgovornost pa u tom slučaju samostalna odgovornost pravne osobe je moguća, no i dalje ostaje pravna

praznina u situacijama kada se odgovorna osoba ne može odrediti. Navedene postavke u određenim situacijama mogu dovesti do toga da kazneni progon i adekvatna sankcija za kaznena djela izostane čime se unosi nesigurnost u pravni sustav. S druge strane nije jednostavno povezati odgovornost odgovorne osobe sa pravnom. Iako zakon propisuje da će pravna osoba odgovarati za kazneno djelo odgovorne osobe ako se njime povređuje kakva dužnost pravne osobe ili takvim radnjama pravna osoba ostvaruje ili je trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga, iz predmeta „Spice“ a i spomenutih Statistika vidljivo je da odgovornost pravnih osoba u praksi nije česta. U središtu hrvatskog kaznenog prava nalazi se čovjek kao jedini subjekt sposoban za radnju, krivnju i prijekor u formi kazne. To implicira promišljanje o sasvim novom sustavu kaznenoga prava prilagođenom specifičnostima pravnih osoba. Prvi je korak na putu stvaranja takvoga sustava smanjenje odredaba o analognoj primjeni odredaba kaznenog zakonodavstva koje se tradicionalno odnose na fizičke osobe, a s obzirom da pitanje sustava ne može biti riješeno isključivo zakonom, potrebno je kroz sudsku praksu i znanost kaznenoga prava definirati relevantne kaznenopravne institute primjenjive specifičnostima pravnog subjektiviteta pravnih osoba. Pravne osobe moraju poslužiti kao katalizator u shvaćanju nužnosti promjena zasada kaznenih sustava i njihova prilagođavanja kako novim potrebama tako i novim pojavnim oblicima kaznenih djela i subjekata pravnog sustava. Svakako zaključak koji proizlazi je da se pravo danas, isto kao i do sada, mora prilagođavati potrebama i zahtjevima vremena. U suprotnom ono bi postalo prepreka samome sebi.

7. LITERATURA

1. Barbić, Jakša, Osobe koje vode poslove kao odgovorne osobe i određenje predstavnika pravne osobe po Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 10(2003), 2; str.779-842.
2. Bojanić, Igor; Petar Novoselec, Opći dio kaznenog prava, četvrto izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet 2013., Zagreb, str. 491-511.
3. Convention on the protection of the European Communities' financial interests, OJ C 316, od 27.11.1995., str: 49-57
4. Convention on the protection of the environment through criminal law, Vijeće Europe, European Treaty Series - No. 172 , Strasbourg 4.11.1998.
5. Corpus Juris, Report on criminal procedures in the European Union, 8. ožujka 1999., Committee on Civil Liberties and Internal Affairs,
6. Derenčinović, Davor, Sedam pitanja u vezi s utvrđivanjem pojma "odgovorne osobe" u hrvatskom kaznenom pravu i sudskoj praksi, Pravo i porezi, 12(2003), 9; str.3-9.
7. Derenčinović, Davor, Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2(2002), 12; str.116-130.
8. Derenčinović, Davor; Novosel, Dragan, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela – prolazne dječje bolesti ili (ne)rješiva kvadratura kruga?, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 19(2012), 2; str.585-613.
9. Đurđević, Zlata, Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 10(2003), 2; str.719-778.

10. Đurđević, Zlata, Komentar Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Zagreb 2005, Narodne novine
11. Đurđević, Zlata, Pravna osoba kao okrivljenik – temeljna prava i predstavljanje, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 12(2005), 2; str.739-762.
12. Finzir, Gordana; Đikanović, Vesna; Vlajčević, Mario, Pravne osobe počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2020, Zagreb, 9. travnja 2021., Priopćenje 10.1.4./2021. First Release , Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
13. Finzir, Gordana; Đikanović, Vesna; Vlajčević, Mario, Pravne osobe počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2021, Zagreb, 5. travnja 2022., PSZ – 2022 -1 -3, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
14. Gliha, Dino, Temelji kaznenog postupka protiv pravnih osoba te položaj i uloga predstavnika pravne osobe, Pravnik, 48, 1 (96), 2014, str. 50 - 62
15. Green paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, Brussels, 11.12.2001, COM (2001) 715 final
16. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo, Opći dio II., Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2017.
17. Kazneni zakon (Narodne novine 110/1997)
18. Kazneni zakon (Narodne novine 125/2011)
19. Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)
20. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)

21. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksandić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo – posebni dio, str. 355 – 366, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, 2018
22. Margin call / Fima vrijednosnice
< <https://fima-vrijednosnice.hr/podrska/rjecnik/m/> >
23. Novosel, Dragan; Rogić-Hadžalić, Dubravka, Kaznena odgovornost pravnih osoba za kaznena djela 2005. – 2009., Studije i analize 108, Zagreb, 2010., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
24. Prekršajni zakon (Narodne novine 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)
25. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj: Kz-US 15/2018 – 13, 13.09.2021.
26. Protokol donesen u skladu s čl.34. Ugovora o EU uz Konvenciju o uzajamnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima među državama članicama EU, Luxembourg 2001., Vijeće Europske unije
27. Recommendation No. R(88) 18 Liability of enterprises for offences, Committee of Ministers of the Council of Europe, 1988.
28. Savić, Vanja – Ivan, Razumjeti kaznenu odgovornost pravnih osoba, Zagreb, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, 2013
29. Savić, Vanja – Ivan, Autonomna odgovornost pravne osobe i njeno primjena u kaznom pravu, Zagreb 2013, str: 41 - 67
30. Second Protocol, drawn up on the basis of Article K.3 of the treaty on European Union, to the Convention on the protection of the European Communities' financial interests (OJ C 221 od 19.7.1997., 12-22)

31. Sunčana, Roksandić Vidlička; Antun, Bilić, : Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju s posebnim osvrtom na kaznenu odgovornost članova uprave, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 2/2017, str. 617-650.
32. Sunčana, Roksandić Vidlička; Rrenata, Pražetina Kaleb; : Šest godina primjene novog Kaznenog zakona i utvrđivanje pravnog kontinuiteta zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju (čl. 292 KZ/97): Tumačenje zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju i utaje poreza i carine, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 561-590.
33. Universitas personarum, Universitas rerum / Enciklopedija Wiki
<[https://enciklopedija.fandom.com/bs/wiki/Pravne_\(juristi%C4%8Dke\)_osobe_/Rimsko_pravo](https://enciklopedija.fandom.com/bs/wiki/Pravne_(juristi%C4%8Dke)_osobe_/Rimsko_pravo)>
34. Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
35. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)
36. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (Narodne novine 151/03, 110/07, 45/11, 143/12, 114/22)
37. Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21)
38. Zakon o potvrđivanju kaznenopravne konvencije o korupciji (Narodne novine 11/2000)
39. Zakon o potvrđivanju konvencije o kibernetičkom kriminalu (Narodne novine 9/2002)

40. Zakon o prekršajima (Narodne novine 88/2002)

41. Zakon o preuzimanju dioničkih društava (Narodne novine 109/07, 36/09, 108/12, 90/13, 99/13, 148/13)

42. Zakon o trgovačkim društvima (Narodne novine 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22)

43. Zakon o tržištu vrijednosnih papira (Narodne novine 84/2002)

44. Zakon o udrugama (Narodne novine 74/14, 70/17, 98/19)